

Міністерство освіти і науки України
Рівненський державний гуманітарний університет
Факультет історії, політології та міжнародних відносин
Кафедра політології та міжнародних відносин

Шарак Артем Михайлович

НАЦІОНАЛЬНІ ТА БЕЗПЕКОВІ ІНТЕРЕСИ УКРАЇНИ В УМОВАХ
ТРАНСАТЛАНТИЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Магістерська робота
на здобуття кваліфікації магістра у галузі
05 «Соціальні та поведінкові науки»
спеціальності 052 Політологія

Науковий керівник:

кандидат історичних наук, доцент
Людмила ВАЛЮХ

Рецензент:

кандидат політичних наук, доцент
Ірина ЧЕРНЮК

м. Рівне 2024 рік

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ І БЕЗПЕКОВИХ ІНТЕРЕСІВ УКРАЇНИ: ТРАНСАТЛАНТИЧНИЙ ВИМІР.....	6
1.1. Трансатлантична інтеграція України як об'єкт наукового дослідження.....	6
1.2. Особливості реалізації національних інтересів і національної безпеки в умовах воєнного стану.....	13
Висновки до розділу 1.....	25
РОЗДІЛ 2. ОСНОВНІ НАПРЯМИ РЕАЛІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНИХ І БЕЗПЕКОВИХ ІНТЕРЕСІВ УКРАЇНИ.....	26
2.1. Специфіка реалізації національних і безпекових інтересів України у внутрішній політиці.....	26
2.2. Особливості втілення політики національних і безпекових інтересів у зовнішній сфері.....	34
2.3. Нормативно-правова база реалізації національних і безпекових інтересів України.....	41
Висновки до розділу 2.....	46
РОЗДІЛ 3. МОДЕЛЬ РЕАЛІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНИХ І БЕЗПЕКОВИХ ІНТЕРЕСІВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ТРАНСАТЛАНТИЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ..	47
3.1. Роль НАТО, ЄС і США в контексті реалізації безпекових прагнень України.....	47
3.2. Специфіка реалізації безпекових гарантій України в умовах російсько-української війни.....	59
3.3. Стратегія реалізації трансатлантичної безпекової політики в рамках національних інтересів України.....	66
Висновки до розділу 3.....	77
ВИСНОВКИ.....	78
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	82

ВСТУП

Актуальність теми обумовлена ключовими викликами та загрозами, які постали перед українською державою в умовах сучасної геополітичної ситуації. Нажаль, Україна опинилася в центрі протистояння демократичних й авторитарних систем, що робить її національні і безпекові інтереси об'єктом не лише регіональної, але й глобальної (політичної) кон'юктури. Нинішня агресивна політика Російської Федерації (РФ), включаючи анексію Автономної республіки Крим (АРК) та військову агресію на сході України (як і інші гібридні загрози через повномасштабне вторгнення 2022 р.), створює безпрецедентні виклики для сталого забезпечення державного суверенітету, територіальної цілісності та захисту українських громадян.

За таких важких політичних умов, трансатлантична інтеграція набуває стратегічного значення. Адже вона відкриває можливості для України стати частиною системи колективної безпеки, побудованої на принципах взаємодії, довіри та сучасних демократичних цінностей. Співпраця з Організацією Північноатлантичного договору (НАТО), дозволяє швидко модернізувати та впровадити у сектор безпеки й оборони найсучасні технології, вдосконалити оборонну інфраструктуру тощо, а також еластично адаптувати військові та цивільні структури до євроатлантичних стандартів. Зокрема, такі програми НАТО, як «Партнерство заради миру», «Ініціатива з доброчесності» та спільні навчання, сприяють підвищенню готовності України реагувати на зовнішні виклики, зменшуючи ризики для системи національної безпеки.

Окрім суто безпекових аспектів, трансатлантична інтеграція сприяє економічній та політичній стабільності, що є необхідними умовами для захисту національних інтересів. Розширення співпраці з країнами НАТО та ЄС, відкриває нові можливості для залучення значних інвестицій, зміцнення енергетичної безпеки, підтримки реформ і зміцнення верховенства права. Це має вагоме значення для підвищення стійкості держави до будь-яких внутрішніх і зовнішніх загроз.

Інтеграція України до євроатлантичного простору є не лише відповіддю на існуючі виклики, але й запорукою стабільного розвитку у довгостроковій перспективі. Геополітичне розташування України робить її ключовим гравцем у регіональній системі безпеки, а її прагнення до членства в НАТО, формує нові параметри співпраці з міжнародними партнерами. Систематичне дослідження цього питання дає змогу визначити найбільш ефективні шляхи реалізації національних і безпекових інтересів в умовах трансформації міжнародного середовища. Тому, тема нашого дослідження є актуальною не лише для України, але й для всього євроатлантичного простору. Оскільки, забезпечення безпеки України є важливим елементом глобальної стабільності.

Мета роботи – аналіз національних інтересів і безпекових цілей України в умовах трансатлантичної інтеграції.

Для досягнення мети було поставлено такі **завдання**:

- охарактеризувати теоретичні засади наукового дослідження;
- розглянути нормативно-правове забезпечення національної безпеки;
- дослідити особливості втілення політики національних і безпекових інтересів у зовнішній сфері;
- розкрити специфіку реалізації безпекових гарантій України в умовах російсько-української війни;
- проаналізувати загрози реалізації безпекової та трансатлантичної політики та національних інтересів України.

Об’єктом дослідження є національні та безпекові інтереси України.

Предмет дослідження – реалізація національних і безпекових інтересів України в умовах євроатлантичної інтеграції.

Методи дослідження. У процесі нашого дослідження (для досягнення визначених завдань і мети), використовувався комплекс загальнотеоретичних і спеціально-наукових методів пізнання. Структурно-функціональний метод, забезпечив можливість детального аналізу структури та функціонування євроатлантичного співробітництва. Діалектичний метод, дозволив нам

розглянути національні та безпекові інтереси України як певну динамічну систему, що трансформується під впливом різних чинників (а також простежити своєрідний розвиток цієї системи в контексті суспільно-політичних змін. Хронологічний та історичний методи були застосовані для аналізу всіх етапів становлення євроатлантичного співробітництва України. Метод сходження від абстрактного до конкретного, дозволив перейти від загально-теоретичних положень, до глибокого аналізу основних аспектів національної та безпекової політики України. Натомість, системний підхід, став методологічною основою для обраного нами предметного поля дослідження. Означені методи, також використовувалися для вивчення різних академічних праць багатьох відомих (сучасних) дослідників, що позитивно сприяло результату накопиченню, систематизації та теоретичному осмисленню різного дослідницького матеріалу.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що в ній комплексно досліджено реалізацію національних і безпекових інтересів України в умовах трансатлантичної інтеграції.

Практичне значення одержаних результатів дослідження. Більшість положень і означених нами висновків дослідження, можна використовувати здобувачами освіти для підготовки до семінарських і практичних занять, при написанні рефератів і політичних есе, а також для подальшого дослідження даної проблематики в цілому.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, восьми підрозділів, висновків до підрозділів і загальних висновків, списку використаних джерел (всього 88 позиції). Загальний обсяг магістерської роботи – 90 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ І БЕЗПЕКОВИХ ІНТЕРЕСІВ УКРАЇНИ: ТРАНСАТЛАНТИЧНИЙ ВИМІР

1.1 Трансатлантична інтеграція України як об'єкт наукового дослідження

Організація Північноатлантичного договору (НАТО, англ. NATO – North Atlantic Treaty Organization) є міжнародною міжурядовою організацією, заснованою 4 квітня 1949 р. з метою забезпечення колективної оборони держав континентальної Європи та Північної Америки. Її діяльність базується на принципах, закладених у статті 51 Статуту ООН, яка визнає право на колективну самооборону у разі збройного нападу. Основна функція НАТО визначається у її засадничих документах (де зазначено), що Альянс покликаний забезпечувати свободу і безпеку країн-членів через використання політичних і військових інструментів.

Український вчений О. Пархоменко-Куцевіл, стверджує, що доктрина НАТО ґрунтується на загальноприйнятих цінностях, серед яких – демократія, індивідуальна свобода, верховенство права, повага до прав людини, а також прихильність до мирного розв'язання міжнародних суперечок. Ці цінності є не лише засадничими для внутрішнього функціонування організації, але й слугують основою її взаємодії з партнерами в усьому євроатлантичному регіоні. Водночас, унікальною рисою Альянсу є його здатність забезпечувати нерозривність безпеки між Північною Америкою та континентальною Європою, що підкріплюється спільністю поглядів, інтересів та цілей, серед всіх його країн-членів [47, с. 367].

Ключовим принципом функціонування НАТО є система колективної безпеки, яка закріплена в тексті Вашингтонського договору. Особливої ваги набуває стаття 5 договору, де передбачено, що збройний напад на одного чи декількох членів Альянсу, розглядається як напад на всіх членів. Відповідно

до цієї (згаданої) статті, кожна країна-учасниця зобов'язується надати допомогу постраждалій стороні або сторонам, застосовуючи засоби, які вона вважатиме необхідними (включаючи використання військової сили з метою відновлення миру та стабільності в регіоні). Цей механізм створює унікальну систему гарантій безпеки, що охоплює захист територіальної цілісності, суверенітету та недоторканності кордонів країн-членів.

Варто зазначити, що участь у НАТО, насамперед передбачає як спільну відповідальність, так і значні переваги для країн-учасниць. З одного боку, держави добровільно зобов'язуються брати участь у колективних оборонних діях і політичних консультаціях. З іншого – отримують доступ до потужної системи безпеки, спільного військового потенціалу та політичної підтримки. Завдяки цій взаємодії, Альянс не лише виступає інструментом захисту від зовнішньої агресії, але й створює умови для інтеграції країн у спільний безпековий простір із високим рівнем довіри та координації. Таким чином, НАТО є унікальною міжнародною організацією, яка (насамперед) спирається на концепцію колективної оборони та об'єднує держави, що поділяють спільні цінності та принципи. Її діяльність не обмежується суто військовими завданнями, а включає (в себе) широкий спектр політичних, економічних і соціальних ініціатив, спрямованих на зміцнення миру та стабільності у євроатлантичному регіоні.

Водночас, такі дослідники як В. Білий та В. Михальчук, вважають сили НАТО єдиним діючим політичним блоком, здатним протистояти військовим загрозам з боку авторитарних держав. Станом на сьогодні, НАТО об'єднує 30 держав, створюючи потужну систему колективної безпеки. Історія Альянсу розпочалася ще в 1949 р., коли його заснували 12 держав, серед яких Бельгія, Канада, Данія, Франція, Ісландія, Італія, Люксембург, Нідерланди, Норвегія, Португалія, Велика Британія та США. У наступні роки, він розширювався, залучаючи нових членів. Його новими членами стали Греція та Туреччина (1952 р.), Німеччина (1955 р.), Іспанія (1982 р.), а також країни Центральної та Східної Європи (однак, вже після завершення холодної війни). Польща,

Угорщина та Чехія вступили в НАТО у 1999 р., а згодом до нього приєдналися й держави Балтії та Балканського регіону. Останньою були Чорногорія (2017 р.) та Північна Македонія (2020 р.) [8, с. 167].

Розширення НАТО (юридично) базується на положеннях Статті 10 Вашингтонського договору. Вона передбачає можливість вступу будь-якої європейської держави, здатної підтримувати принципи Альянсу через внесок у забезпечення стабільності і колективної безпеки в регіоні. Рішення про прийняття нових членів, завжди ухвалюється певним (спільним) консенсусом (Північноатлантичною радою – ключовим політичним органом НАТО). Хоч членство в Альянсі передбачає чіткі зобов'язання, структура організації залишається досить гнучкою. Держави-члени мають можливість адаптувати свою участь залежно від внутрішніх і зовнішніх обставин. Окрім того, НАТО завжди розвиває своєрідну мережу партнерських програм, таких як «Рада євроатлантичного партнерства», «Середземноморський діалог», «Стамбульська ініціатива» тощо. А також глибоко взаємодіє з нейтральними європейськими країнами та контактними державами (включаючи Австралію, Японію, Південну Корею та Нову Зеландію). Водночас, Україна та Грузія, займають особливе місце серед партнерів НАТО, демонструючи великий прогрес у євроатлантичній інтеграції.

З початку агресії Російської Федерації (РФ) проти України у 2014 р., НАТО припинило практичну співпрацю з Росією. Проте, зберегло канал комунікації через Раду НАТО-РФ і зосередилося на політиці стримування. Це рішення відображає «нові» регіональні виклики безпеці, що постали перед євроатлантичним регіоном, і підтверджує важливість адаптації Альянсу до змін у глобальній геополітиці [38].

Чимало сучасних вчених відзначають, що офіційна співпраця між Україною та НАТО бере свій початок у 1991 р. Коли Україна приєдналася до Ради Північноатлантичного співробітництва – органу, що став першим інструментом взаємодії пострадянських країн із оборонним Альянсом. Подальшим кроком стало приєднання України до програми «Партнерство

заради миру» у 1994 р. Саме ця ініціатива заклала основу для реформування сектору безпеки, зміцнення стабільності та участі у підтримці регіональної й міжнародної безпеки. Наприклад, у 1997 р. було підписано (двосторонню) «Хартію про особливе партнерство між НАТО та Україною», яка закріпила принципову підтримку з боку країн-членів Альянсу повного суверенітету, незалежності та територіальної цілісності України. Цей документ став базовим для розвитку партнерства, а його доповнення у 2009 р. підтвердило стратегічний курс на євроатлантичну інтеграцію (окреслену у Бухарестському саміті НАТО в 2008 р., де було задекларовано, що Україна стане членом Альянсу).

У рамках цього цивілізаційного курсу, Україна розробила національні програми під егідою Комісії «Україна – НАТО». Ці програми деталізують стратегічні завдання щодо реформування сектору безпеки та оборони, модернізації відповідно до стандартів НАТО та посилення демократичного контролю. Наприклад, Указ Президента України від 2018 р. під номером № 298, визначає ключові пріоритети для органів державної влади у досягненні цілей євроатлантичної інтеграції.

Важливим аспектом взаємодії є інформаційно-роз'яснювальна робота серед громадськості, українськими вченими та працівниками закладів освіти. Концепція вдосконалення інформування про євроатлантичну інтеграцію, що затверджена Кабінетом Міністрів у 2019 р., стала інструментом підвищення обізнаності суспільства про переваги співпраці з НАТО та означувала роль Альянсу у забезпеченні міжнародної стабільності. Ці ініціативи закладають фундамент для подальшого зміцнення партнерства України з НАТО, зокрема формування довіри серед громадян України та досягнення стратегічної мети: «інтеграції до євроатлантичного безпекового простору» [72]

На основі «Хартії про особливе партнерство між Україною та НАТО», підписаної у 1997 р., було створено «Комісію Україна – НАТО» (яка слугує головним механізмом координаційної взаємодії між двома сторонами). У 2023 р. Комісію замінила «Рада Україна – НАТО», що відображає якісно

новий етап співпраці. Адже формат засідань тепер передбачає рівноправну участь України та всіх держав-членів Альянсу. Ця структурна зміна стала свідченням поглиблення політичних зв'язків і стратегічного партнерства, а також продемонструвала вищий ступінь інтеграції України в євроатлантичну безпекову (колективну) систему.

Для ефективного управління процесами євроатлантичної інтеграції у 2016 р. було створено «Комісію з питань координації євроатлантичної інтеграції України» (КУН), що діє при Президентові України. Її діяльність організовано через чотири спільні робочі групи (СРГ), кожна з яких охоплює ключові напрями співробітництва: воєнну реформу, оборонно-технічне співробітництво, науку та довкілля, а також планування у надзвичайних ситуаціях цивільного характеру. У межах роботи СРГ, реалізуються такі [над]важливі проекти, як впровадження різних антикорупційних ініціатив, удосконалення військової освіти, підготовка цивільного персоналу в секторі безпеки та оборони, а також заходи різного характеру з професійної адаптації звільнених військовослужбовців.

Слід наголосити, що серед багатьох (відомих) українських вчених, які безпосередньо займаються безпековою та трансатлантичною проблематикою (наприклад, М. І. Сокур, В. М. Шмандій, Є. К. Бабець тощо), існує думка про те, що окремої (наукової) уваги, заслуговує проблема співпраці України в межах програми НАТО «Наука заради миру і безпеки» (НЗМБ), яка триває з 1991 р. Оскільки, саме Україна є лідером серед країн-партнерів за кількістю проєктів і обсягами їх фінансування. Успішні ініціативи, такі як будівництво циклотрона у Харкові, наприклад, чи створення сучасної науково-освітньої (телекомунікаційної) мережі URAN (Ukrainian Research and Academic Network), а також гуманітарне розмінування та зміцнення спроможностей (ДСНС) України, не лише сприяють оборонним і науковим досягненням країни, але й значно підсилюють науково-технічний потенціал оборонного Альянсу [21, с. 167].

У галузі цивільного захисту ключову роль відіграє Спільна робоча група з планування на випадок надзвичайних ситуацій (СРГ ПНС), яка координує зусилля України з євроатлантичними структурами у разі кризових ситуацій. [Над]важливу функцію в цій сфері виконує «Євроатлантичний координаційний центр реагування на катастрофи» (ЄАКЦРК), що забезпечує обмін інформацією, планування та координацію спільних дій. Таким чином, співпраця між Україною та НАТО, охоплює окремі багатовимірні напрями, включаючи реформи сектору безпеки країни, науково-технічне партнерство, гуманітарні ініціативи та посилення спроможності реагування на надзвичайні ситуації. Це не лише сприяє зміцненню безпеки та стійкості України, але й інтегрує її в євроатлантичну систему колективної безпеки, підвищуючи роль країни як надійного партнера НАТО.

Слід наголосити, що трансатлантична інтеграція України та її безпекова траєкторія (з метою реалізації національних інтересів держави) є предметом глибокого дослідження не лише у працях вітчизняного характеру. Оскільки, саме на Заході (з його розвиненою наукою та різними вченими міжнародного рівня, а також ліберальною політичною системою), були сформовані основні (концептуальні і академічні) підходи щодо її реалізації. Серед американських дослідників і громадсько-політичних діячів ХХ ст., слід виділити, наприклад, роботи З. Бжезинського та Г. Кіссінджера. Останні, як провідні апологети колективної/доктринальної політики (в області реалізації глобальної безпеки, частиною якою є і Україна), заклади стійкі основи наукового бачення такої безпекової моделі [7].

Йдеться, про вагомí/наукові доробки американської політичної науки. Адже, саме під егідою США, створювалося НАТО, як колективне/оборонне «партнерство». Загалом, якщо коротко перерахувати роботи вчених, то слід виокремити аналітичні праці Sullivan J. [86], Heisbourg F. [83], Röpke J. [85], Habron G. [81], Luzin P. [84], Freedman L. [85], Brown H. [78], Chandler D. [79]. А також перерахувати окремі роботи колективного характеру, наприклад,

таких дослідників, як Ed. By Kauffman, J. McKittrick, T. Leney [88], F. Trager, F. Simone [87], F. Hansen і V. Oleshchuk [82] тощо.

Отже, НАТО є ключовою міжнародною організацією, яка забезпечує колективну безпеку, спираючись на принципи взаємодопомоги, демократії та верховенства права. Її здатність ефективно реагувати на глобальні виклики та адаптуватися до змін міжнародного середовища, робить Альянс унікальним інструментом для забезпечення миру та стабільності в цьому регіоні. Завдяки системі колективної безпеки, заснованій на положеннях «Вашингтонського договору», НАТО гарантує своїм членам безпрецедентний рівень захисту територіальної цілісності та суверенітету. Розширення Альянсу упродовж останніх десятиліть, свідчить про його привабливість для країн, які прагнуть інтегруватися у трансатлантичний безпековий простір.

Тому, чимало вітчизняних і західних вчених, системно досліджують співпрацю України з НАТО, що демонструє не лише значний інтерес до означеної проблеми з боку академічної спільноти. Але й тих процесів, які забезпечують поступ до зміцнення обороноздатності країни та її адаптації до безпекового сектору та євроатлантичних стандартів. Інституціональні зміни, свідчать про поглиблення стратегічного партнерства та рівноправну участь України у формуванні спільної політики безпеки (особливо з часу російської повномасштабної агресії). Водночас, значна увага (з боку багатьох вчених) приділяється, саме науково-технічним ініціативам, гуманітарним програмам і ключовим реформам у секторі оборони. Ця багатовимірна співпраця не лише підвищує «сталу» трансатлантичну безпеку, але й помітно сприяє (значному) посиленню стійкості всього євроатлантичного простору, підтверджуючи важливість такої інтеграції для глобальної стабільності.

1.2. Національні та безпекові інтереси України в умовах воєнного стану

Пріоритети сучасного незалежного розвитку будь-якої держави, значною мірою визначаються тим, наскільки чітко сформульовані її ключові національні інтереси та як окреслені шляхи їх реалізації й механізми захисту. Одним із найважливіших завдань у забезпеченні сталого розвитку держави є гарантування національної безпеки у всіх її аспектах. Національна безпека тісно пов'язана з національними інтересами, які визначають фундаментальні цілі держави та слугують основою для формування стратегій її внутрішньої та зовнішньої політики. У ширшому розумінні, концепція національної безпеки базується на спільному усвідомленні громадянами місця й ролі їхньої держави у глобальній цивілізації.

Хоча поняття «національний інтерес» складно визначити однозначно, воно є ключовим для розуміння (самої) сутності національної безпеки. Як зазначають сучасні дослідники, національний інтерес є основним орієнтиром самостійної політичної діяльності національно орієнтованих сил у системі державної влади. Це складне поняття, відіграє важливу роль у формуванні національної та культурної ідентичності для всіх громадян, відображаючи найважливіші цілі та методи їх досягнення, які визначають політичний статус національних рухів як усередині країни, так і на міжнародній арені. Таким чином, «національний інтерес є базовим принципом діяльності держави, який забезпечує узгодженість її внутрішньої та зовнішньої політики, створюючи основу для її політичного розвитку та економічної стабільності» [1, с. 167].

Зовнішній вимір національних інтересів, як наголошує Є. Вятр, не заперечує важливості внутрішніх цінностей держави. Добробут громадян, політичні й культурні свободи, захист прав людини, розвиток науки, освіти та культури тощо, залишаються основними пріоритетами, які становлять основу для соціального прогресу. Реалізація цих цінностей є справедливою метою багатьох соціальних і політичних рухів, які прагнуть забезпечити

сталий розвиток і гармонійне функціонування суспільства. Проте, це досить складно забезпечувати в умовах ведення оборонної війни з високим рівнем інтенсивності (тим паче, якщо в країні ведений воєнний стан).

Зазвичай, збереження і стале примноження таких фундаментальних цінностей є найбільш ефективним у межах національної держави. Власна держава створює сприятливі умови для їхнього розвитку, забезпечуючи незалежність, стабільність і належну підтримку. Саме національна держава виступає певною платформою, де внутрішні й зовнішні аспекти національних інтересів, «завжди знаходять своє збалансоване відображення, формуючи цілісну стратегію захисту національних цінностей та інтеграції у світове співтовариство» [13, с. 24].

Тому, основним завданням України в сучасному світі є визначення національних інтересів і створення ефективних механізмів для їх реалізації в умовах воєнного стану та глобальних змін. Сучасний розвиток визначається новими процесами, що раніше не мали аналогів у історії, створюючи нові виклики для молодих держав. Забезпечення національних інтересів потребує адаптивних підходів, які враховують динамічний характер сучасного світу. Це завдання стає особливо актуальним у контексті еволюції загроз, що впливають на безпеку держави та міжнародну стабільність.

Попри сподівання на зменшення кількості загроз після світових воєн і завершення «холодної війни», реальність все ж свідчить про їхню ескалацію. Міждержавні конфлікти, тероризм, ризик ядерної війни, природні катастрофи й техногенні аварії тощо, залишаються важливими проблемами в ХХІ ст. Перелік викликів національній та міжнародній безпеці постійно/системно розширюється, створюючи нові небезпеки. У цих умовах кожна держава (включаючи й Україну), повинна розробляти ефективну політику у сфері безпеки, яка передбачає адекватне реагування на сучасні виклики та загрози, забезпечуючи сталий захист національних інтересів і стабільний розвиток суспільства [14].

У юридичній науці, національні інтереси традиційно класифікуються на внутрішні та зовнішні, залежно від сфери їх реалізації. Внутрішні інтереси охоплюють питання стабільності державного управління, економічного зростання, дотримання прав і свобод громадян, розвитку культури та освіти. Зовнішні інтереси зосереджені на забезпеченні суверенітету, міжнародного визнання, участі у світових процесах і захисті держави від зовнішніх загроз. Такий поділ допомагає більш чітко визначати пріоритети державної політики як усередині країни, так і на міжнародній арені водночас.

Окрім того, залежно від впливу на різні сфери функціонування держави (економічну, воєнну, політичну, науково-технічну, соціальну), національні інтереси класифікуються за ступенем важливості: життєво важливі (від яких залежить існування держави), критичні (які впливають на стабільність функціонування), і другорядні (значущі, але менш впливові на загальний стан держави). За ступенем стійкості «національні інтереси» також поділяються на стратегічні (довгострокові й визначальні для державного розвитку), тактичні (короткострокові цілі для досягнення стратегічних завдань) і оперативні (цілі швидкого реагування на поточні виклики) тощо. Така класифікація, дозволяє ефективніше формувати державну політику та адекватно розподіляти ресурси для забезпечення ключових (визначальних) інтересів країни [26, с. 116].

Національні інтереси, як на думку В. Кириченка, це «інтегральний вираз інтересів усіх членів суспільства, що реалізується через політичну систему. Вони поєднують інтереси кожної людини та суспільства в цілому. При цьому маються на увазі інтереси не взагалі громадян, які належать до певного суспільства, а кожного громадянина зокрема, інтереси національних, соціальних, політичних груп та інтереси держави» [24, с. 118]. Натомість, вчений С. Андрущенко (у своєму дослідженні) підкреслює, що національний інтерес «є інтегральним поняттям, яке відображає сукупність інтересів усіх членів суспільства. Це багатогранне явище поєднує індивідуальні інтереси кожної людини з інтересами соціальних, національних і політичних груп, а

також із загальнодержавними інтересами. Національний інтерес не існує ізольовано, а реалізується через політичну систему, яка виступає механізмом узгодження та втілення цих інтересів. Таким чином, національний інтерес є важливою складовою суспільного розвитку, що завжди об'єднує різноманітні потреби та прагнення громадян і груп в межах єдиного державного курсу. Це поняття відображає певний баланс між індивідуальними і колективними прагненнями, а також визначає стратегічні напрями діяльності країни, спрямовані на забезпечення добробуту суспільства та стійкого економічного розвитку будь-якої національної держави [5, с. 85].

Національний інтерес є визначальним джерелом, навколо якого формується стратегічне бачення завдань і цілей розвитку, будь-якої держави. Він визначає об'єкт спрямувань, напрями прогресу нації, а також методи, механізми та форми їх реалізації. Орієнтовані на забезпечення виживання та прогресивного розвитку особи, суспільства й держави, національні інтереси слугують основою для формування як внутрішньої, так і зовнішньої політики. У стратегічному вимірі, вони також спрямовані на досягнення певного лідерства у ключових сферах життєдіяльності.

Реалізація та захист національних інтересів є базовим критерієм для визначення параметрів системи національної безпеки. Цілі, завдання, принципи функціонування та механізми управління системою національної безпеки, мають будуватися через призму забезпечення цих інтересів. Усі внутрішні компоненти національної безпеки, повинні бути спрямовані на захист життєво важливих інтересів і забезпечення стійкого розвитку особи, суспільства та держави, що визначає цілісність та ефективність цієї системи в сучасному світі [66, с. 267–269].

На думку окремих дослідників, у загальному вигляді національні інтереси України – це виражені в Конституції України та інших нормативно-правових актах конституційного рівня (у вигляді програмних цільових настанов) і усвідомлені суспільством життєво важливих потреб існування та розвитку людини, природи, соціальної групи, суспільства, держави тощо. У

кінцевому результаті, національні інтереси виступають як засадничі цінності народу [75, с. 137].

У своєму дослідженні О. Пухкал, наприклад, звертає увагу на те, що у «вітчизняному політикумі наявні розбіжності принципового характеру щодо розуміння національних інтересів України. А у пошуках цивілізаційної ідентичності, давно з'явилося два табори – так звані «західники-ліберали» та «євразійці», які різняться між собою визначенням суб'єкта національного інтересу» [59, с. 100].

Національні інтереси є вираженням природного права народу на гідне існування та слугують важливим чинником національного відродження України. Вони формують основу для визначення стратегічних пріоритетів держави, забезпечуючи її стійкість і розвиток. Н. Москальова підкреслює, що під поняттям «національний інтерес» слід розуміти сукупність цінностей і потреб держави, які реалізуються як на внутрішньому рівні, так і на міжнародній арені. Їх метою є не лише забезпечення повноцінного розвитку країни, але й формування її державної могутності та впливовості. На думку автора, «національні інтереси» виступають «фундаментальною категорією національної безпеки, адже саме вони визначають цілі та завдання захисту держави від зовнішніх і внутрішніх загроз. Окрім того, це ключове поняття в сучасних міжнародних відносинах, яке слугує основою для формування зовнішньополітичних стратегій та позиціонування держави у глобальному середовищі. А реалізація національних інтересів забезпечує стабільність, суверенітет і зміцнення міжнародного статусу України, що є необхідною умовою для її сталого розвитку» [39, с. 31].

Відповідно до Закону України «Про національну безпеку України», «національні інтереси України – життєво важливі інтереси людини, суспільства та держави, реалізація яких забезпечує державний суверенітет України, її прогресивний демократичний розвиток, а також безпечні умови життєдіяльності та добробут її громадян» [53, с. 241].

У «Глосарії сучасних термінів у сфері національної безпеки», поняття «національна безпека» трактується як ключова сфера діяльності держави, спрямована на забезпечення її існування, розвитку та захисту національних інтересів. Національна безпека завжди охоплює широкий спектр функцій, що сприяють створенню безпечного середовища, в якому реалізація (цих) національних інтересів стає можливою. Це середовище передбачає ефективне прийняття викликів, використання наявних можливостей, мінімізацію ризиків і активну протидію різноманітним екзистенціальним загрозам.

Таке визначення підкреслює багатовимірний характер національної безпеки, яка включає адаптацію до зовнішніх і внутрішніх змін, динамічне реагування на нові виклики та стратегічне управління ресурсами для підтримання стабільності та розвитку. Національна безпека не тільки забезпечує виживання держави, але й створює умови для її стійкого прогресу, свободи дій на міжнародній арені та захисту громадянських прав і свобод у безпечному соціальному просторі [68, с. 17]. На думку польських авторів, національна безпека покликана захищати внутрішні цінності кожного суспільства та держави. Згідно з американською школою політичного реалізму, національна безпека є одним з національних інтересів (провідна категорія в цій доктрині), вона навіть ототожнюється з існуванням держави і нації, тобто захистом територіальної цілісності та політичної незалежності.

Національна безпека є складною системою, яка поєднує соціальні, політичні, економічні та оборонні аспекти функціонування держави, вимагаючи комплексного підходу до її оцінки й забезпечення. Вона базується на аналізі захищеності життєво важливих національних інтересів, які визначають стабільність і розвиток держави, а також умов, необхідних для їх ефективного досягнення. До ключових компонентів національної безпеки належить стан соціально-економічної системи, яка формує фундамент суспільного добробуту, і стабільність політичних і соціальних інститутів, що забезпечують ефективне управління й розвиток демократичних процесів.

Водночас, критичним елементом є обороноздатність держави, зокрема спроможність збройних сил протидіяти зовнішнім загрозам і забезпечувати суверенітет та територіальну цілісність. Це потребує глибокого аналізу військового потенціалу, здатності реагувати на нові виклики та адаптуватися до динамічних змін міжнародного середовища. Інтегральний підхід до національної безпеки, дозволяє виявляти слабкі сторони, формувати ефективні стратегії усунення недоліків та створювати сталі умови для довгострокового розвитку, гарантуючи стійкість держави перед внутрішніми й зовнішніми загрозами [67, с. 118].

Натомість, О. Гончаренко визначає національну безпеку як категорію, що «характеризує ступінь захищеності життєво важливих інтересів, прав і свобод особи, суспільства та держави від зовнішніх і внутрішніх загроз, або ступінь відсутності загроз правам і свободам людини, базовим інтересам і цінностям суспільства та держави» [17, с. 18–24]. А дослідник В. Ліпкан наголошує, що національна безпека – це «безпека її народу як носія суверенітету та єдиного джерела влади в Україні» [33, с. 18]. М. Левицька характеризує національну безпеку «як ступінь захищеності особи, держави та суспільства, що забезпечує їх стале функціонування й базується на діяльності самої особи, суспільства, держави та інших суб'єктів для виявлення, попередження, припинення та ліквідації наслідків всіх загроз національним інтересам» [32, с. 12].

Безпека розвитку в сучасному контексті в себе включає: збереження національно-культурних особливостей власної країни, територіальної цілісності, національної незалежності та суспільно-політичного устрою, а також підвищення рівня життя людей та створення умов для їх відповідного розвитку. Такий охоронний підхід (до визначення сутності безпеки в суспільстві, і зокрема безпеки держави), можна зустріти у значній частині вітчизняної літератури та західних джерелах. Про це свідчить визначення національної безпеки згідно із Законом України «Про основи національної безпеки України», який визначає національну безпеку «як захищеність

державного суверенітету, територіальної цілісності, сталого демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз» [52].

Національні інтереси України розглядаються як життєво важливі інтереси особи, суспільства та держави, за умови реалізації яких, завжди забезпечується державний суверенітет України, розвиток розвиненої демократії, безпечні умови життєдіяльності та добробут населення. Слід підкреслити, що цілями державної політики у сфері національної безпеки та оборони є захист людини і громадянина – життя й гідності, конституційних прав і свобод, безпечних умов життєдіяльності суспільства, демократичних цінностей, соціального добробуту та умов для сталого розвитку держави. А також конституційного ладу, суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності території та її довкілля від надзвичайних ситуацій. Виділяють три взаємозалежні рівні «національної безпеки»: безпека людини (громадянина), безпека суспільства та безпека держави.

Бажаний рівень національної безпеки (гарантований, критично прийнятний, неприйнятний) часто розглядається як мета, спосіб і необхідна умова життєдіяльності (прогресивного розвитку) індивідів, соціальних груп, суспільств і держав. Цей розвиток може характеризуватися низкою взаємопов'язаних зовнішніх і внутрішніх чинників й виражатися як рух за певною траєкторією в постійно мінливому середовищі, що можна пояснити певними індикаторами. Саме тому, «національна безпека» – це «системна кількісна та якісна характеристика розвитку соціальної системи, як реального об'єкта» [41, с. 392].

Система національної безпеки (СНБ) – це складна багатокомпонентна структура, яка забезпечує захист національних інтересів особи, суспільства та держави. Вона функціонує як організаційно-впорядкована мережа, яка інтегрує різні елементи для запобігання загрозам, їх нейтралізації та збереження стабільності. Для сталого забезпечення ефективної роботи СНБ, необхідна спеціальна підсистема – система забезпечення національної

безпеки (СЗНБ). Її ключовою метою є підтримка життєздатності та розвитку системоутворюючих елементів СНБ. Відсутність такої системи може призвести до нездатності захистити базові основи національної безпеки, що зумовить серйозні збої у роботі всієї структури.

Основне завдання СЗНБ полягає у досягненні цілей національної безпеки шляхом збалансування інтересів особи, суспільства та держави. Її функції включають моніторинг, діагностування, ідентифікацію, запобігання, мінімізацію та нейтралізацію впливу, всіх внутрішніх і зовнішніх загроз. Ефективність роботи системи залежить від її здатності адекватно реагувати на характер, масштаб і рівень загроз, що виникають і можуть підтримувати необхідний стан безпеки. Реагування має бути проактивним, спрямованим не лише на ліквідацію вже існуючих загроз, але й на запобігання їхньому виникненню в майбутньому.

СЗНБ України створюється та розвивається відповідно до положень Конституції та законодавчих актів, що регулюють відносини у сфері управління національною безпекою. Вона включає органи, сили та засоби, які використовують широкий спектр заходів для забезпечення ефективного управління ризиками. Серед них теоретико-методологічні, нормативно-правові, інформаційно-аналітичні, організаційно-управлінські, розвідувальні, контррозвідувальні, оперативно-розшукові, кадрові, науково-технічні та ресурсні інструменти. Всі ці складові, працюють на досягнення гармонійного розвитку національних інтересів, збереження духовного добробуту народу України та забезпечення стабільного функціонування самої системи безпеки.

У «Концепції національної безпеки України» зазначалося, що СЗНБ є «організованою державою сукупністю суб'єктів – державних органів, громадських організацій, посадових осіб і окремих громадян, діяльність яких спрямована на захист національних інтересів. Проте, наразі, це визначення втрачене в сучасному Законі України «Про основи національної безпеки України», що створює певну прогалину у формуванні системи. Методологія системного підходу вказує, що основою СЗНБ є «взаємодія суб'єктів через

прямі та зворотні зв'язки, що забезпечують динамічність і адаптивність системи. А узгодженість дій без взаємодії, позбавляє систему управління необхідної гнучкості» [31, с. 167].

Цікавими, наприклад є погляди Л. Белово, який визначає СЗНБ як сукупність нормативних актів, організаційно-технічних заходів і засобів, необхідних для реалізації функцій безпеки. Такий підхід підкреслює, що створення СЗНБ – це свідомий процес, який має чіткі цілі, функції, принципи та механізми функціонування. У цьому контексті, завжди ефективна СЗНБ є результатом вольового акту людини, спрямованого на формування стійкої системи управління ризиками. Найвищою соціальною цінністю в Україні, згідно з Конституцією, є життя і права людини. Тому основна увага має бути спрямована на створення надійного механізму захисту конституційних прав і свобод громадян. Це можливо через законодавче закріплення обов'язків і відповідальності державних й недержавних структур у сфері національної безпеки. Отже, СЗНБ має бути побудована на чіткій взаємодії її складових, забезпечуючи баланс між інтересами особи, суспільства і держави. Провідна роль у цьому процесі завжди належить державним інституціям, які повинні ефективно використовувати свої владні повноваження та ресурси для гарантування стійкості та прогресу всієї системи національної безпеки.

Саме на державні інституції мають бути покладені завдання щодо забезпечення функціонування ядра національної безпеки, яке складається із його системостворюючих компонентів, ключове місце серед яких посідають життєво важливі інтереси сучасної української політичної нації. Окрім цього, виключно до компетенції державних органів, мають бути включені такі пріоритетні напрями забезпечення національної безпеки, як захист всіх конституційних прав і свобод громадян, конституційного ладу та територіальної цілісності держави, недоторканності її державних кордонів тощо. Саме це зумовлює акцентування нами уваги на державному управлінні національною безпекою, а також формуванні органів державного управління національною безпекою [21, с. 67].

Зрозуміло, що прерогатива державних органів щодо ЗНБ не має всеохоплюючого характеру. Оскільки, згодом такий існуючий механізм може перетворити державу на монопольного суб'єкта цієї діяльності, а звідси – стати індикатором формування тоталітарної держави. Система державних органів, що забезпечують національну безпеку має ґрунтуватися на принципі розподілу влад. Проте, особливу роль завжди мають відігравати органи виконавчої влади.

Для нейтралізації дисбалансу у СЗНБ має бути сформована система стримувань і противаг (за допомогою якої можна буде гарантувати повне забезпечення прав особи і громадянина). Найбільш продуктивним у цьому напрямі вважається створення системи наступних гарантій: 1) розроблення на підставі Конституції нормативно-правових актів, які регулюватимуть компетенцію суб'єктів СЗНБ, передбачивши конкретні сфери дії, права, обов'язки, принципи взаємодії та інші питання, що забезпечуватимуть ефективне функціонування збалансованої СНБ; 2) формування недержавної підсистеми забезпечення національної безпеки; 3) формування механізму забезпечення національних інтересів (інтереси особи, нації та держави) на локальному, національному, регіональному, міжнародному та глобальному рівнях як єдино пов'язаної системи; 4) удосконалення наявних і розбудова нових інститутів безпеки; 5) розроблення механізму взаємодії та нагляду за суб'єктами СЗНБ з метою недопущення порушення законності, активного впровадження демократичного/цивільного контролю над всіма суб'єктами забезпечення національної безпеки [51, с. 76].

Саме тому, багатовимірність феномену національної безпеки корелює з багатовекторністю дії системи забезпечення сталості національної безпеки. У найбільш загальному плані пропонується виділяти три основні напрями дії даної системи: стратегічний, тактичний та оперативний, відповідно до вже окреслених вище груп національних інтересів. Слід також зазначити, що система безпеки має певну часову тривалість (в контексті її герметичності та

стійкості) до зовніх загроз і потребує здійснення вчасної експертної оцінки щодо її цілості.

Отже, «національні інтереси» є ключовим чинником формування державної політики та забезпечення стабільного розвитку суспільства. Вони об'єднують індивідуальні, групові та загальнодержавні цінності, слугуючи основою для побудови стратегій внутрішньої та зовнішньої політики. Захист національних інтересів потребує цілісного підходу, який враховує сучасні глобальні виклики (як-от міждержавні конфлікти, різні екологічні кризи та техногенні загрози). В умовах воєнного стану, країні необхідно адаптувати свою систему національної безпеки, формуючи механізми, що забезпечують сталий суверенітет, соціальний добробут і міжнародне визнання. Водночас, національні інтереси не є певною статичною категорією, оскільки вони еволюціонують разом із динамічними потребами суспільства та змінами у глобальному середовищі. Їх реалізація вимагає стратегічного планування, ефективного управління ресурсами та послідовної взаємодії всіх політичних, економічних і соціальних інститутів. Збалансування внутрішніх і зовнішніх аспектів національних інтересів, дозволяє державі не лише зміцнювати свої позиції на міжнародній арені, але й забезпечувати стабільний розвиток, інтеграцію у світове цивілізоване співтовариство та збереження національної ідентичності українців.

Щодо національної безпеки, то вона є складною системою, яка поєднує соціальні, політичні, економічні, оборонні аспекти функціонування держави, вимагаючи комплексного підходу до її оцінки й забезпечення. Вона базується на аналізі захищеності життєво важливих національних інтересів, які визначають стабільність і розвиток держави, а також умов, необхідних для їх ефективного досягнення. Досягнути її стабільності в умовах воєнного стану є вкрай важливим завданням. Це можна здійснити шляхом ефективності її ключових функціональних компонентів: сталої роботи соціально-економічної системи, стабільності функціонування політичних інститутів і силових відомств, покращення роботи та розвитку промислово-оборонної сфери.

Висновки до розділу 1

Таким чином, національні та безпекові інтереси України є значущою проблемою в багатьох сучасних дослідженнях як українських, так і зарубіжних вчених. Оскільки, вони формують основу державної політики країни, що спрямована на забезпечення політичної стабільності, соціально-економічного розвитку та міжнародного визнання. Всестороннє вивчення цього напрямку є вкрай важливим через зростаючу роль міжнародних організацій (таких, як НАТО і ЄС) у формуванні глобальної системи безпеки та створенні різних платформ для захисту національних інтересів. Встановлення тісних зв'язків з євроатлантичним співтовариством є стратегічним напрямом для України, оскільки він забезпечує її суверенітет і незалежність. Розглядаючи теоретичні засади, що окреслюють ідейну сутність і зміст національних інтересів у контексті трансатлантичної інтеграції, ми дійшли наступного висновку.

Трансатлантична інтеграція України, розглянута як об'єкт наукового дослідження, відкриває нові можливості для забезпечення безпеки держави у складних геополітичних умовах. Оскільки, глибока взаємодія з державами розвинутого Заходу, активно сприяє не лише посиленню обороноздатності, а й сталому впровадженню демократичних принципів державного управління, що є важливою складовою цивілізаційного розвитку для країни. У цьому контексті, дослідження трансформації національних і безпекових інтересів, дозволяє зрозуміти їхню багатогранність і геополітичне значення з метою формування (дієвої) державної стратегії в умовах воєнного стану та інших глобальних викликів, що можуть носити екзистенціальний характер.

Узагальнення теоретичних підходів в контексті вивчення національних інтересів України та їхньої взаємодії з безпековими аспектами, підкреслює необхідність адаптації національної політики до сучасних загроз. Це вимагає інтеграції всіх зусиль у сфері безпеки, економіки, культури, міжнародного співробітництва. А також розвивати ширші відносини із трансатлантичними інститутами для покращення своїх позицій в сфері міжнародної безпеки.

РОЗДІЛ 2. ОСНОВНІ НАПРЯМИ РЕАЛІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНИХ І БЕЗПЕКОВИХ ІНТЕРЕСІВ УКРАЇНИ

2.1 Специфіка реалізації національних і безпекових інтересів України

Загроза розуміється як потенційна причина небажаного інциденту, який може завдати шкоди фізичним особам, активам, системам, організаціям, навколишньому середовищу або суспільству. Враховуючи таке трактування, загроза національній безпеці визначається як сукупність дій, явищ, процесів, подій чи ситуацій, які безпосередньо спрямовані на підрив суверенітету та територіальної цілісності держави, або здатні негативно вплинути на основні аспекти її функціонування. Такі загрози можуть включати дії чи події, що завдають шкоди життю, здоров'ю, або майну громадян, перешкоджають безперебійному виконанню державою критично важливих функцій, завдають фізичної чи економічної шкоди підприємствам (стратегічного значення), організаціям, а також об'єктам критичної інфраструктури. Вони можуть завадити реалізації національних інтересів, що охоплюють ряд питань із забезпечення державної безпеки, економічної стабільності, соціальної єдності та екологічної цілісності тощо.

Джерела й походження таких загроз можуть бути різноманітними. Вони включають політику окремих держав або їхніх коаліцій, діяльність фізичних осіб, груп чи організацій, а також природні явища чи процеси, які виникають у довкіллі або космічному просторі. Зміни в певній діяльності, функціонуванні або існуванні цих джерел, визначають характер загроз і ступінь їхнього впливу. Водночас, варто зауважити, що в українському експертному середовищі часто зустрічається розподіл загроз на внутрішні та зовнішні [1, с. 167].

Розглядаючи державу та суспільство, як складні системи через призму концепту національної стійкості [60, с. 167], можна дійти наступного

висновку: джерелом «більшості внутрішніх загроз, зазвичай є вразливості, які засвідчують наявність окремих проблем, вад, недоліків, що породжують чи посилюють схильність до порушення функціональності й продуктивності, системних пошкоджень та/або піддатливість до негативних впливів ризиків і загроз» [54]. Вразливість держави та суспільства, зазвичай формуються під впливом таких чинників: 1) низька ефективність роботи органів державної влади; 2) непослідовність у проведенні якісних реформ, їх незавершеність; 3) системні недоліки соціально-економічного й політичного розвитку тощо. Ці фактори послаблюють здатність держави протистояти сучасним викликам і загрозам, підривають стійкість суспільства та створюють передумови для виникнення різних кризових ситуацій.

Водночас, ключовою умовою забезпечення національної безпеки є своєчасне виявлення як наявних, так і прогнозованих загроз. А також оцінка вразливостей, сильних сторін і різних потенційних можливостей держави та суспільства. Такі дії спрямовані на посилення захисту національних інтересів (з урахуванням особливостей поточної безпекової ситуації) та тенденцій розвитку середовища, що постійно змінюється. Цей аналіз є основою для формулювання стратегічних цілей і пріоритетів державної політики у сфері національної безпеки.

Одним із базових методів якісного стратегічного аналізу безпекового середовища є SWOT-аналіз, який дозволяє систематично оцінювати сильні та слабкі сторони будь-якої держави, виявляти різні можливості та загрози. Цей підхід забезпечує комплексний погляд на стан національної безпеки та допомагає визначити найбільш ефективні напрями її забезпечення. Окрім того, для поглибленого вивчення ризиків і загроз, також використовуються як кількісні, так і якісні методи дослідження.

Кількісні методи включають в себе статистичний аналіз, моделювання та прогнозування, які дозволяють вимірювати імовірність і наслідки загроз. Якісні методи (такі як експертне опитування, сценарний аналіз і методи групової дискусії), допомагають враховувати багатовимірний характер

безпекових викликів. Поєднання цих підходів забезпечує системну оцінку загроз і уразливостей, необхідну для формування ефективної та адаптивної державної політики в сфері національної безпеки [61, с. 84].

Незадовго до початку повномасштабної війни, яку розпочала РФ проти України 24 лютого 2022 р., у нашій державі було завершено підготовку галузевих безпекових стратегій у межах нового циклу стратегічного планування (започаткованого, ще із прийняттям у 2020 р. нової редакції «Стратегії національної безпеки України»). Про рішення «Ради національної безпеки і оборони України» від 14 вересня 2020 р. «Про Стратегію національної безпеки України» [56]. У цих нормативних документах, було визначено широкий спектр загроз національній безпеці в різних сферах. Водночас, результати поглибленого аналізу таких загроз дозволяють стверджувати, що джерел їх виникнення було не надто багато.

Найбільша група загроз національній безпеці України, пов'язана з агресивною зовнішньою та воєнною політикою РФ, а також окремими країнами на західному кордоні держави (Угорщина та Румунія). Ці загрози охоплюють широкий спектр дій, спрямованих на підрив суверенітету та територіальної цілісності України, а також на ослаблення її геополітичного становища та спроможності до самостійного економічного розвитку.

У галузевих безпекових стратегіях до таких теоретичних загроз, віднесено: 1) Посягання на суверенітет і територіальну цілісність України. Це включає анексію територій, підтримку сепаратистських рухів і спроби знищити державний суверенітет; 2) Блокування євроатлантичної інтеграції України. РФ активно перешкоджає руху України до повноправного членства в ЄС і НАТО, використовуючи дипломатичний тиск, гроші, пропаганду та деструктивні дії на міжнародній арені; 3) Ескалація збройної агресії. Існує постійна загроза подальшого розширення збройного конфлікту, аж до застосування ядерної зброї проти України. 4) Провокування збройних конфліктів на державному кордоні. РФ використовує тактику провокацій для створення напруги на кордонах, що може призвести до дестабілізації регіону;

5) Розвідувально-підбивна діяльність спецслужб РФ. Російські спецслужби проводять операції, спрямовані на дестабілізацію внутрішньої ситуації, шпигунство та вербування агентури, масово вбивають як військових, так і цивільних; 6) Інформаційні спецоперації. РФ активно застосовує пропаганду, фейкові новини та дезінформацію для впливу на українське суспільство та міжнародну громадськість; 7) Використання приватних незаконних збройних формувань і найманців, підтримка тероризму. РФ створює, фінансує та озброює незаконні угруповання, які ведуть бойові дії проти України; 8) Кіберзагрози. Атаки в кіберпросторі спрямовані на критичну інфраструктуру України, що створює ризики для енергетичної, фінансової та транспортної системи; 9) Економічний тиск і морська блокади. РФ системно використовує економічні інструменти для блокування постачання ресурсів та обладнання, необхідних для української економіки. Ці загрози потребують всебічного реагування, що включає в себе значне посилення обороноздатності, розвиток інформаційної безпеки, кращого кіберзахисту, зміцнення міжнародних союзів і партнерств, а також стратегічне/військове планування з метою забезпечення стійкості держави в умовах постійного конвенційного тиску з боку агресора [58].

На момент набуття чинності галузевими безпековими стратегіями, Україна вже вісім років перебувала під впливом гібридної агресії РФ. Ця агресія мала багатовимірний характер і виходила за межі однієї держави, охоплюючи внутрішні, регіональні та міжнародні аспекти. Її вияви та наслідки є загальновідомими. На національному рівні, гібридна агресія РФ включала окупацію у 2014 р. АРК та частини Луганської та Донецької областей, а також численні спроби втручання у внутрішні справи України, такі як підтримка сепаратистських рухів і інформаційні та DOS атаки.

На регіональному рівні, РФ активно використовувала інструменти енергетичного тиску, зокрема створення штучного дефіциту природного газу в Європі та маніпуляції його ринковою вартістю. Одночасно на кордоні між Білоруссю (сателітом РФ) та країнами ЄС, була організована міграційна

криза, що стало частиною стратегії дестабілізації регіону. На міжнародному рівні, РФ реалізовувала стратегію створення глобальної напруженості, поширюючи пропаганду, дезінформацію та історичні наративи, спрямовані на підрив єдності західних держав і демократичних інститутів. У цей період стало очевидним, що політичне керівництво РФ не має наміру відмовлятися від агресивної зовнішньої (воєнної) політики, особливо щодо України. Проте, більшість політичних експертів на початку 2022 р. не вважала сценарій повномасштабного вторгнення РФ в Україну можливим, а ведення агресором терористичної війни проти цивільного населення, взагалі малоімовірним.

Причини цієї агресії мають не лише політичний, але й глибокий ідеологічний та історичний контекст. РФ прагне утримувати контроль над Україною, як важливим елементом своєї неоімперської/домінуючої стратегії, використовуючи історичні міфи, маніпуляції та ідеологічні конструкції, щоб виправдати свою експансіоністську політику на міжнародному рівні. Для прикладу, відомий політолог і державний діяч З. Бжезінський, зазначав, що «...незалежність України кинула виклик самій суті претензії Росії на те, що лише вона є богонатхненною прапороносицею спільної всеслов'янської ідентичності... і, що Росія не може існувати в континентальній Європі без України, яка теж належить до Європи, тоді як Україна може бути в ній без Росії» [7, с. 122].

РФ протягом багатьох років здійснювала систематичні посягання на суверенітет і територіальну цілісність сусідніх держав (наприклад, таких як Грузія, Молдова та Україна). Однак, реакція західних демократичних країн і міжнародних організацій (які відповідальні за мир та безпеку), залишалася недостатньо ефективною. Незважаючи на відверті порушення міжнародного права з боку РФ і маніпуляції демократичними цінностями, обмеженням відповідних заходів були лише символічні санкції та політика умиротворення агресора, що не змогли стримати реалізацію агресивних планів Москви. Це, зрештою, призвело до посилення гібридної агресії РФ та повномасштабного вторгнення в Україну 24 лютого 2022 р.

Руйнування системи міжнародної безпеки, створеної після Другої світової війни і послаблення ролі міжнародних організацій, стали джерелом окремої групи загроз для національної безпеки України. Неефективність існуючих інструментів кризового врегулювання, знецінення безпекових гарантій та відсутність дієвої системи стримувань і покарань, провокували нові міждержавні конфлікти, поширення міжнародної злочинності й загальне послаблення глобальної безпеки. Для країни ця ситуація виявилася особливо небезпечною, оскільки чинні механізми (зокрема, гарантії Будапештського меморандуму), не змогли запобігти гібридній агресії РФ, яка переросла у відкриту конвенційну війну. Окрім глобальних проблем, джерелами загроз для національної безпеки є зміни клімату, розвиток науки та технологій, а також діяльність окремих держав членів-НАТО (зокрема, Угорщини), що суперечить національним інтересам України. Ці загрози є типовими для багатьох країн і повністю усунути їх неможливо. Тому новітня (державна) політика, має спрямовуватися на адаптацію до їх впливу та посилення національної стійкості.

Стратегічний аналіз безпекового середовища включає не лише оцінку ризиків і загроз, але й визначення вразливостей, сильних сторін і всіх можливостей держави й суспільства у сфері захисту національних інтересів. Вразливості, наприклад, пов'язані з внутрішніми факторами та детально описані в документах національної безпеки, що розроблені відповідно до «Стратегії національної безпеки України». Основними є непослідовність і незавершеність реформ, низька ефективність державного управління, системна корупція, слабкість інформаційної політики й системи стратегічних комунікацій, недоліки управління державним апаратом і кордоном, фінансові дисбаланси, недостатня конкурентоспроможність економіки, втрати науково-технічного потенціалу, сильна демографічна криза через війну та системні вади у сфері енергетичної, екологічної й біобезпеки.

Попри значні виклики, війна активізувала й сильні сторони України. Зокрема національну єдність, злагодженість у підтримці демократичних і

ліберальних цінностей, а також збереження національних інтересів. Це дозволило подолати низку вразливостей, таких як слабкість інформаційної політики та стратегічних комунікацій. Завдяки ефективній координації зусиль держави, суспільства та бізнесу, Україна досягла значних успіхів у інформаційній війні, забезпечуючи поширення правдивої інформації про події в країні на міжнародній арені. До інших сильних сторін Української держави та суспільства можна віднести сформованість законодавчої бази, яка передбачає механізми управління державою як у звичайних умовах, так і в умовах надзвичайного та воєнного стану. Це значною мірою гарантує безперервність урядування, що є одним із ключових напрямів забезпечення національної безпеки і стійкості. Крім того, ухвалений 2021 р. Закон України «Про основи національного спротиву» [53], заклав підвалини організації територіальної оборони, яка відіграла важливу роль у забезпеченні захисту держави у нинішній війні. Зокрема, у такий спосіб було реалізовано принцип субсидіарності, який є одним із ключових у сфері формування національної стійкості. Це дозволило суттєво підвищити ефективність реагування на різні воєнні загрози на місцевому рівні й налагодити належне координування на інших рівнях.

Повномасштабне вторгнення РФ в Україну (як і гібридна війна), що триває з 2014 р., виявили значний потенціал самоорганізації українського суспільства (зокрема, через сильний волонтерський рух). Активна підготовка органів влади, сил безпеки та оборони до реагування на різні загрози (зокрема, за участі НАТО та партнерських держав), суттєво підвищила рівень готовності країни, що суттєво відрізняється від ситуації 2014 р. Додатковою перевагою стало ефективне лідерство Президента України, яке сприяло організації міжнародної коаліції демократичних країн на підтримку країни та посиленню опору чисельно переважаючим силам противника.

Війна створила нові можливості для захисту національних інтересів і відновлення країни. Зокрема, посилення двосторонніх відносин з багатьма державами, прогрес у євроінтеграції, захист суверенних прав у міжнародних

судових установах і зростання підтримки України на міжнародній арені (є ключовими здобутками). Ці досягнення мають бути інтегровані в майбутню стратегію розвитку держави. Аналіз ризиків і загроз має проводитися регулярно, оскільки після завершення війни, безпекове середовище України суттєво зміниться. Пріоритетні потреби у сфері захисту національних інтересів також будуть іншими, що вимагатиме деякого оновлення «Стратегії національної безпеки України» та галузевих стратегій. Росія залишатиметься головним джерелом загроз для України в довгостроковій перспективі. Попри значні втрати, РФ навряд чи відмовиться від агресивної експансіоністської політики, навіть у разі зміни політичного керівництва в Москві. Початок повномасштабної агресії виявив помилкові розрахунки РФ щодо стійкості України, що призвело до запровадження потужних санкцій проти Росії та її економічних втрат. Тим не менш, РФ продовжить спроби дестабілізувати Україну, через маніпуляції з вимушеними переселенцями чи газовою кризою.

Отже, ескалація війни виявила недоліки у функціонуванні міжнародних організацій, серед яких – Організація об'єднаних націй (ООН), Організація з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ), Міжнародне агентство з атомної енергії (МАГАТЕ), які не змогли забезпечити оперативне реагування на агресію. Це ставить на порядок денний питання реформування системи міжнародної безпеки. Водночас, війна може стимулювати формування нових, більш гнучких воєнних і політичних альянсів, здатних надавати ефективні гарантії безпеки. Війна також спричинила глобальні економічні зрушення: порушення ланцюгів постачання, коливання цін на світових ринках і значне зниження темпів економічного зростання. Для України економічні втрати є майже критичними, а їх часткове відшкодування можливе лише через міжнародну допомогу та репарації від РФ. А відновлення економіки й людського капіталу взагалі буде тривалим і складним процесом. Тому, варто вже сфокусуватися на посиленні національної стійкості, удосконаленні внутрішньої політики, зміні системи державного управління й забезпеченні інвестицій у людський капітал для зміцнення міжнародної підтримки.

2.2. Особливості втілення політики національних і безпекових інтересів у зовнішній сфері

Перебуваючи на перетині ліній інтересів світових центрів сили – Росії, ЄС, США, крїн Азії, Україна не може залишатися осторонь змін, що відбуваються. Вона стала суб'єктом нової геополітики та має посісти в ній таке місце, яке б відповідало національним інтересам, власному вибору й основним пріоритетам розвитку держави. Одним з ключових напрямів гарантування національної безпеки є розвиток особливого партнерства з «Організацією Північноатлантичного договору» з метою швидкого набуття повноправного членства України в НАТО». При цьому, таке повноправне набуття членства у блоці, визначене як «стратегічний курс держави».

Для порівняння, у Стратегії, ухваленій у 2015, р., йшлося лише про «формування умов для вступу в НАТО». Та й загалом, до 2020 р. включно у ній розраховували лише на «розвиток особливого партнерства з НАТО». Та реальність перевищила амбіції, адже Україна суттєво перевиконала плани щодо зближення з Альянсом. У 2018 р. блок визнав за нами статус держави, що прагне вступу до Альянсу (або «держави-аспіранта»). У 2019 р. прагнення до вступу закріпили й в Конституції України.

У 2020 р. Альянс офіційно надав нам статус «партнера з розширеними можливостями», за якими Україна має: 1) досягти у максимально стислі строки достатньої взаємосумісності Збройних сил України (ЗСУ) та інших складових сектору безпеки та оборони з відповідними структурами держав Альянсу; 2) суттєво активізувати реформи, які необхідно впровадити з метою досягнення відповідності критеріям членства в НАТО у рамках імплементації річних національних програм (саме під егідою Комісії Україна – НАТО); 3) отримати запрошення та приєднатися до «Плану дій щодо членства в НАТО». Водночас, «Стратегія національної безпеки України» за 2020 р. зазначає, що реформа СБУ має відбутися за стандартами НАТО – а сама Служба має трансформуватися на «уповноважений держорган у сферах

контррозвідувальної діяльності та охорони державної таємниці, головний орган у загальнодержавній системі боротьби з терористичною діяльністю» тощо [31].

Це може стати вагомим аргументом на користь повноцінної реформи СБУ, кроком на новітньому шляху до НАТО та ЄС. Також, стратегія доручає «прискорити оборонну та безпекову реформи за нормами, принципами та стандартами НАТО та зміцнити бойовий потенціал ЗСУ. Зокрема, через трансформації професійної культури на основі доктринальних підходів і принципів командування й контролю, підготовки й освіти НАТО» [31].

Стратегія також визначає міжнародні пріоритети: на першому місці ЄС і НАТО із визначеною метою про набуття повноправного членства. Наступний рівень – це основні партнери, з якими ми плануємо розвивати всебічне співробітництво. Серед них – США, Британія, Канада, Німеччина, Франція. Співпраця із ними «має для України пріоритетний стратегічний характер і спрямовується на зміцнення гарантій незалежності й суверенітету, сприяння демократичному поступу та розвитку України» [31].

На другому рівні за пріоритетністю, це, такі держави, як Азербайджан, Грузія, Литва, Польща, Туреччина. Із цими державами Україна розвиватиме стаке стратегічне партнерство. Нижчий рівень важливості, ніж з попередніми стратегічними партнерами, стратегія присвоїла «іншим державам Балтії (крім Литви) та державам Північної Європи». Це блок держав із «партнерськими відносинами». З державами Азії, Близького Сходу, Африки та Південної Америки (без виділення жодної з них) Україна розвиватиме «взаємовигідне економічне співробітництво». Слід зауважити, що безпекова стратегія зачіпає не лише питання «жорсткої безпеки», як-то військову співпрацю чи реформу силового блоку. Оскільки, її предметом є також економічна, енергетична, інформаційна, кібербезпека тощо. Окремий наголос зроблено на проведенні реформ, включаючи «повну імплементацію та подальшу адаптацію Угоди про асоціацію» як необхідний крок на шляху до членства в ЄС.

Перезавантаження на засадах взаємної політичної поваги та обопільних компромісів, потребують і відносини з Угорщиною. Румунія і Молдова – південно-західні сусіди та партнери України, можливості взаємодії з якими в економічній сфері й у розв’язанні «старого» замороженого конфлікту у Придністровському регіоні використовуються неповною мірою. Недостатньо реалізується потенціал співпраці й з Туреччиною, яка є нашим ключовим партнером у Чорноморському регіоні. Ще у 2019 р. розпочато створення спеціального міжнародного кримського формату – «Кримська платформа». Її мета – спільне координування міжнародних зусиль на кримському напрямі, посилення ефективності міжнародної політики невизнання спроби анексії Криму та підвищення дієвості санкційних режимів. За таких умов, Україна потребує збереження всієї міжнародної підтримки, поглиблення інтеграції з ЄС і НАТО.

Литовська Республіка давно демонструє сталу та активну підтримку територіальної цілісності України, шляхом надання останній всебічної та безперешкодної допомоги у відбитті збройної агресії РФ. Литва лобіює інтереси України на міжнародних майданчиках (ЄС, НАТО, ООН, ОБСЄ, ПАРЄ (Парламенська асамблея ради Європи)); підтримує запровадження комплексних і жорстких санкцій проти РФ; підтримує механізми з деокупації українських територій (зокрема, започаткування «Міжнародної кримської платформи»); і далі надає Україні збройну допомогу, включно з бойовими літаками й ракетами дальнього радіуса дії. На 2023 р. Литва увійшла до трійки держав, які надали Україні найбільші обсяги допомоги відносно розміру своєї економіки (0,5 млрд дол. і 0,74 % ВВП). На травень 2024 р. загальна сума військової підтримки литовської сторони Україні, сягнула 616 млн євро (при цьому запланований обсяг довгострокової підтримки – 1 млрд євро) [79].

2 липня 1993 р. Верховна Рада України (ВРУ) схвалила «Основні напрямки зовнішньої політики України». Цей документ визначає базові національні інтереси України та завдання її зовнішньої політики, містить

засади, на яких реалізується зовнішньополітична діяльність нашої держави. Головними сферами зовнішньополітичної діяльності України є розвиток двосторонніх міждержавних відносин, розширення участі в європейському регіональному співробітництві, співробітництво в рамках «Співдружності незалежних держав», членство в ООН та інших універсальних міжнародних організаціях. Пріоритетними напрямками двосторонніх відносин України є активний розвиток стосунків з такими групами держав: західні держави – члени ЄС і НАТО, географічно близькі держави, країни Азії, Азіатсько-Тихоокеанського регіону, Африки та Латинської Америки.

З прикордонними державами, говориться в документі, Україна має на меті укласти (сучасні) повномасштабні договори про добросусідство та співробітництво. У тому числі, для остаточного підтвердження існуючих державних кордонів, створення атмосфери взаємної довіри та поваги, розбудови дружніх і взаємовигідних партнерських відносин у всіх галузях. В цьому контексті, кожна прикордонна держава є стратегічним партнером України. Засади, на яких наша держава реалізує свою зовнішню політику, базуються на дотриманні загально визначених норм і принципів міжнародного права, статуту ООН, «Гельсінського Заключного акту», «Паризької хартії для нової Європи» та інших документів НБСЄ.

Україна здійснює відкриту зовнішню політику та прагне до повного співробітництва з усіма заінтересованими партнерами, уникаючи залежності від окремих держав чи груп країн. Вона розбудовує свої двосторонні та багатосторонні відносини з іншими державами та існуючими міжнародними організаціями на основі принципів добровільності, взаємодопомоги, рівноправності, взаємовигоди, невтручання у внутрішні справи.

Україна, наголошується в документі, не є ворогом жодної держави. Вона беззастережно засуджує війну як знаряддя національної політики, додержується принципу незастосування сили і загрози силою та прагне вирішувати будь-які міжнародні спори, виключно мирними засобами. Ми не висуваємо жодних територіальних претензій до своїх сусідів, так само, як і не

визначаємо жодних територіальних претензій до себе. В сучасних умовах, підкреслюється в цьому документі, додержання прав людини не є лише внутрішньою справою окремих держав. Україна додержується принципу неподільності міжнародного миру та міжнародної безпеки та вважає, що загроза національній безпеці будь-якої держави, становить загрозу загальній безпеці і миру у всьому світі. В своїй зовнішній політиці вона обстоює підхід «безпека для себе – через безпеку для всіх» [61, с. 167].

Розбудова стосунків із західноєвропейськими державами, прописано в документі, створить умови для відновлення давніх політичних, економічних, культурних, духовних та ін. зв'язків України з європейською цивілізацією, прискорення демократизації, проведення ринкових реформ та оздоровлення національної економіки. Таке співробітництво стане надійним підґрунтям для розширення участі України в європейських структурах і, майбутнього інтегрування її господарства до загальноєвропейського та світового економічного простору. В цьому контексті, особливе значення для України мають відносини із США та Канадою.

Окреслюючи основні напрямки регіонального співробітництва України в Європі, документ перераховує такі пріоритети в цій галузі: діяльність у рамках Ради з безпеки і співробітництва в Європі (НБСЄ), участь в «Раді Північноатлантичного співробітництва» та «Північноатлантичній асамблеї», розвиток контактів з Радою Європи та іншими європейськими структурами. У 2022 р. політичний інтерес України до співпраці з Францією залишався стабільно високим, що зумовлено стратегічним значенням цієї держави для досягнення ключових зовнішньополітичних цілей. Франція посіла важливе місце у таких напрямках, як переговори з РФ, підтримка майбутньої системи безпекових гарантій для України, досягнення статусу кандидата на членство в ЄС (у період головування Франції в Раді ЄС у першій половині 2022 р.), а стало також забезпечення політичної й військової підтримки України [61]

Особливу увагу приділяли участі Франції в санкційній політиці проти РФ, документуванню воєнних злочинів російської армії в Україні та

створенню міжнародних механізмів компенсації збитків, завданих війною. Також зберігався фокус на розширенні економічного співробітництва, яке трансформувалося з акцентом на участь Франції в повоєнній відбудові України. А також наданні значної гуманітарної допомоги, прийомі біженців, підтримці енергетичного сектору та демілітаризації Запорізької атомної електростанції (ЗАЕС).

Франція продемонструвала значний гуманітарний внесок, прийнявши понад 100 тис. українських біженців і надавши 2600 тонн гуманітарної допомоги (загальною вартістю понад 276 млн. євро). Особливу увагу приділяли відновленню критичної інфраструктури та забезпеченню стабільності енергетичного сектору в зимовий період. На міжнародній конференції «Солідарні з Україною», були анонсовані зобов'язання на понад 1 млрд. євро (зокрема, створення «Паризького механізму координації цивільної допомоги» на базі «Механізму цивільного захисту ЄС» [11].

Фінансова підтримка Франції включала 1,2 млрд. євро макрофінансової допомоги та кредит у розмірі 100 млн. євро (підписаний з «Французьким агентством розвитку»). У рамках двосторонньої співпраці, Франція взяла на себе зобов'язання щодо відбудови Чернігівської, Київської та Житомирської областей. На Франко-українській безпековій конференції з питань стійкості та відновлення (13 грудня), понад 700 французьких компаній підписали контракти на суму близько 100 млн. євро для постачання рейок, мостів і насіння. Франція також зробила значний внесок у фіксацію воєнних злочинів (починаючи з квітня), передавши мобільні лабораторії та відправивши до України команди своїх експертів. У міжпарламентській сфері було підписано «Меморандум про парламентське співробітництво» між Національними зборами Франції та ВРУ, що сприяло розвитку двосторонніх відносин. Водночас, економічні показники у 2022 р. знизилися через війну: товарообіг між Україною та Францією склав 1,8 млрд. дол. США порівняно з 2,66 млрд. у 2021 р., з яких 1,2 млрд припало саме на імпорт [11, с. 137].

Водночас, попри всі існуючі економічні та дипломатичні складнощі, політична співпраця з Францією залишалася важливим компонентом зовнішньої політики України (спрямованої, насамперед на зміцнення міжнародної підтримки, розширення санкційного тиску на РФ і створення всіх передумов для післявоєнного відновлення). Однак слід наголосити, що не лише з Францією, Україна нарощувала двостороннє партнерство. Доволі продуктивною, була співпраця й з іншими країнами континентальної Європи, зокрема з Польщею, Чехією, Італією, Великобританією та Німеччиною. Всі вони виділяли великі пакети макрофінансової допомоги, а також надавали (й досі надають) значну військову допомогу, особливо Німеччина, Італія і Чехія. Чого лише вартує «чеська» ініціатива з постачання артилерійських снарядів Україні, а також передача великої кількості важкої бронитехніки та засобів ППО (великої й середньої дальності), Італією та Німеччиною в 2022–2024 рр.

Отже, Україна активно адаптує свою зовнішню (безпекову) політику до викликів сучасності. Визначальним пріоритетом залишається інтеграція до ЄС і НАТО, які виступають гарантами безпеки та демократичного розвитку. За останні роки, Україна зробила вагомі кроки в цьому напрямку. Стратегія національної безпеки визначає багаторівневу модель міжнародної співпраці України. На першому рівні, звичайно ЄС і НАТО, як ключові партнери. Далі йде стратегічне партнерство з такими державами, як США, Велика Британія, Канада, Франція та Німеччина. Особливий акцент робиться на співпраці з Туреччиною в Чорноморському регіоні (особливо в області військового кораблебудування та важких дронів). Окрім того, Україна активно розвиває партнерські відносини з країнами Балтії, Північної Європи, Азії та Близького Сходу (прагнучи збалансувати свої інтереси та знайти нові можливості для економічної співпраці). Такий стратегічний контур, насамперед, спрямовано на посилення міжнародної (військово-оборонної) підтримки та забезпечення національного суверенітету й створення передумов для сталого економічного і технологічного розвитку держави в умовах повномасштабної війни.

2.3 Нормативно-правова база реалізації національних і безпекових інтересів України

Поняття «нормативно-правове забезпечення національної безпеки», охоплює два ключові аспекти: законодавче регулювання та використання права, як інструменту управління в цій сфері. Це означає не лише повне застосування існуючих правових норм, але й пошук нових підходів до їх удосконалення та створення нових правових механізмів, здатних ефективно реагувати на сучасні виклики у сфері національної безпеки. Такий підхід дозволяє адаптувати правове регулювання до потреб держави в умовах швидкозмінного безпекового середовища.

Нормативно-правова база є відображенням системи національної безпеки в організаційно-функціональній площині через формулювання юридичних норм, які виконуються її цілями та ключовими завданнями. Ці норми передбачають структуру системи національної безпеки, регулюють її функціонування та системну взаємодію складових елементів (включаючи організаційні, функціональні та різні інформаційні аспекти). Вони також забезпечують чіткість і прозорість діяльності всіх суб'єктів, надаючи їм необхідну правову основу для виконання завдань у сфері національної безпеки. Окремо, регулюючі функції – як правові норми, забезпечують інформаційну роль, формуючи уявлення про структуру та принципи роботи системи національної безпеки. Вони слугують інструментом «інтеграції зусиль різних суб'єктів безпеки, створюючи єдиний правовий простір, що покращує ефективне виконання завдань у цій та гарантує дотрсферу [29].

Складовою основою для функціонування системи національної безпеки є нормативно-правова база, яка регулює відносини в цій сфері, а також формує державну політику та забезпечує її реалізацію. Зокрема, законодавчу основу в цьому контексті становлять: 1) «Конституція України»; 2) закони України «Про національну безпеку України»; 3) «Про Раду національної безпеки і оборони України»; 4) «Про оперативно-пошукову діяльність»; 5)

«Про Збройні сили України»; 6) «Про Національну гвардію України»; 7) інші нормативно-правові акти органів влади, прийняті в межах їхньої компетенції в зазначеній сфері, «а також міжнародні договори та угоди» [35, с. 303].

У системі забезпечення національної безпеки, важливе місце належить програмним документам, таким як стратегії, концепції та доктрини. Вони являють собою офіційно прийняті погляди держави та визначають її основні принципи. До цих документів належать: 1) «Стратегія національної безпеки України»; 2) «Концепція боротьби з тероризмом»; 3) «Стратегія інформаційної безпеки»; 4) «Стратегія воєнної безпеки» та інші [35, с. 303]. Нормативно-правове забезпечення національної безпеки, також складається з законів і нормативних актів, які створюють правову базу для функціонування системи. Ця система поділяється на два рівні: перший рівень – загальні правові акти (це, Конституція, закони, укази, розпорядження тощо), що є обов'язковими для всіх; другий рівень – відомчі нормативні акти, які уточнюють функції та завдання кожного суб'єкта забезпечення національної безпеки [68, с. 25].

«Стратегія національної безпеки України», що затверджена Указом Президента України від 26.05.2015 р. № 287/2015, спрямована на реалізацію до 2020 р. визначених нею пріоритетів державної політики в області національної безпеки. А також реформ, передбачених «Угодою про асоціацію між Україною та ЄС», ратифікованою Законом України від 16.09.2014 р. № 1578-VII, і «Стратегією сталого розвитку Україна-2020», схваленою Указом Президента України від 12.01.2015 р. № 5 [69].

Стратегія містить 5 розділів, включаючи прикінцеві положення.

У розділі 2 визначено цілі «Стратегії національної безпеки України»: 1) мінімізація загроз державному суверенітету та створення умов для відновлення територіальної цілісності України (у межах міжнародно-визнаного державного кордону України), гарантування мирного майбутнього України як суверенної та незалежної, демократичної, соціальної, правової держави; 2) утвердження прав і свобод людини та громадянина, забезпечення

нової якості економічного, соціального та гуманітарного розвитку, а також забезпечення інтеграції України до ЄС й формування умов для вступу в НАТО [69].

У розділі 3 наведено актуальні загрози національній безпеці України, зокрема: 1) агресивні дії Росії, що здійснюються для виснаження української економіки та підриву суспільно-політичної стабільності з метою знищення держави Україна й захоплення її суверенної території; 2) неефективність системи забезпечення національної безпеки й оборони України; 3) корупція та неефективна система державного управління; 4) глибока економічна криза, виснаження фінансових ресурсів держави, зниження рівня життя населення; 5) загрози енергетичній безпеці; 6) загрози інформаційній безпеці; 7) загрози кібербезпеці та безпеці інформаційних ресурсів; 8) загрози безпеці критичної інфраструктури; 9) загрози екологічній безпеці [69].

Розділ 4 окреслює основні напрями, пріоритети та завдання державної політики національної безпеки України у таких сферах суспільного життя: 1) відновлення територіальної цілісності України; 2) створення ефективного сектору безпеки та оборони; 3) підвищення обороноздатності держави; 4) реформування та розвиток всіх розвідувальних, контррозвідувальних і правоохоронних органів; 5) реформування системи державного управління, нова якість антикорупційної політики; 6) швидка інтеграція в ЄС; 7) особливе (стратегічне) партнерство з НАТО; 8) забезпечення національної безпеки у зовнішньополітичній сфері; 9) забезпечення економічної безпеки; 10) забезпечення енергетичної безпеки; 11) забезпечення інформаційної безпеки; 12) забезпечення кібербезпеки та безпеки всіх інформаційних ресурсів; 13) забезпечення безпеки всієї критичної інфраструктури; 14) забезпечення екологічної безпеки [69].

Воєнна доктрина України, затверджена Указом Президента України від 24.09.2015 р. (№ 555/2015) є системою поглядів на причини виникнення, сутність і характер сучасних воєнних конфліктів, принципи та шляхи запобігання їх виникненню, а також підготовку української держави до

можливого воєнного конфлікту. Водночас, можливість застосування воєнної сили для захисту державного суверенітету, територіальної цілісності, інших життєво важливих національних інтересів країни. Становлення концепції національних інтересів України, розпочалося з прийняття «Декларації про державний суверенітет України», «Акта проголошення незалежності України» від 24 серпня 1991 р., схваленого 1 грудня 1991 р. всенародним голосуванням на референдумі.

Конституція України, Постанова ВРУ від 2 липня 1993 р. «Про основні напрями зовнішньої політики України», Концепція «Основи державної політики національної безпеки України», Закон України «Про основи національної безпеки України» від 2003 р., Закон України від 1 липня 2010 р. «Про засади внутрішньої та зовнішньої політики», Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо відмови України від здійснення політики позаблоковості» (2014 р.), Закон України «Про національну безпеку України» (2018 р.), Рішення РНБО України та відповідний Указ Президента від 2002 р. «Про Стратегію України щодо Організації Північноатлантичного договору» (НАТО), «Універсал національної єдності», Указ Президента України № 389/2012 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України» від 8 червня 2012 р. «Про нову редакцію «Стратегії національної безпеки України», Аналітична доповідь «Національного інституту стратегічних досліджень» до позачергового Послання Президента України до ВРУ «Про внутрішнє та зовнішнє становище України у сфері національної безпеки» (2014 р.), склали основу концепції національних інтересів України та окреслили контури «Стратегії національної безпеки України».

Постановою ВРУ від 2 липня 1993 р. «Про основні напрями зовнішньої політики України», визначено три основні групи національних і національно-державних інтересів України у сфері міжнародних відносин. З метою їх забезпечення, політика України постійно спрямована на виконання таких найголовніших завдань: 1) утвердження і розвиток України як незалежної

демократичної держави; 2) забезпечення стабільності міжнародного становища України; 3) збереження територіальної цілісності держави та недоторканності її кордонів; 4) включення національного господарства у світову економічну систему для його повноцінного економічного розвитку; 5) захист прав та інтересів громадян України, її юридичних осіб за кордоном, створення умов для підтримання контактів із українською діаспорою та вихідцями з України, надання їм допомоги згідно з міжнародним правом; 6) поширення у світі образу України як надійного та передбачуваного партнера.

Отже, нормативно-правове забезпечення національної безпеки України є багаторівневою системою, яка дерегулює відносини у сфері захисту суверенітету, територіальної цілісності та суспільної стабільності держави. Воно включає закони, підзаконні акти, міжнародні договори та угоди, що утворюють правову основу для реалізації державної політики безпеки. Важливим компонентом є програмні документи, такі як «Стратегія національної безпеки», «Воєнна доктрина», «Стратегія інформаційної та воєнної безпеки». Ці документи визначають пріоритети й напрями розвитку системи безпеки відповідно до сучасних викликів і загроз, зокрема російської агресії, корупції, економічної та інформаційної нестабільності тощо.

Стала системність нормативно-правового забезпечення є передумовою адаптації національної політики до сучасних глобальних викликів, таких як «гібридна» війна, кіберзагрози та екологічні ризики. Правова основа також створює умови для імплементації міжнародних стандартів, особливо в контексті інтеграції України до НАТО та ЄС. Завдяки вдосконаленню законодавства та реформам, орієнтованим на сучасні міжнародні практики, Україна посилює свою спроможність протистояти викликам та забезпечувати стійкий розвиток у сферах оборони, економічної та інформаційної безпеки, а також міжнародного співробітництва.

Висновок до розділу 2

У другому розділі дослідження висвітлено ключові аспекти реалізації національних і безпекових інтересів України, які є основою для забезпечення її суверенітету, стабільності та розвитку в умовах сучасних викликів. У ході аналізу визначено, що специфіка реалізації національних інтересів України, формується під впливом геополітичного становища, внутрішньополітичних реалій та постійного (конвенційного) тиску з боку агресивної/шовіністичної Росії. Це зумовлює необхідність якісної розробки багаторівневих стратегій, які здатні поєднувати оборонний потенціал із економічною, дипломатичною та інформаційною складовими.

Прискіпливу увагу приділено зовнішньополітичній діяльності України, яка спрямована на швидку інтеграцію в євроатлантичний простір. Оскільки, дійсна політика трансатлантичного співробітництва виступає [над]важливим інструментом зміцнення безпеки та стабільності, дозволяючи Україні залучати підтримку партнерів у рамках НАТО та ЄС. Водночас, необхідність пошуку збалансованого підходу для реалізації всіх національних інтересів держави у зовнішній сфері, передбачає активну дипломатичну діяльність, економічну інтеграцію та ефективне використання міжнародної допомоги.

Водночас, здійснений аналіз нормативно-правової бази свідчить, що в умовах інтеграції до трансатлантичних структур, Україна усіляко адаптує свої законодавчі акти, відповідно до міжнародних стандартів. Це сприяє не лише підвищенню рівня національної безпеки, але й гармонізації внутрішніх процесів із зовнішньополітичними цілями. Проте, виклики, що пов'язані з воєнними діями та економічною нестабільністю, потребують подальшого удосконалення чинного законодавства для ефективної реалізації стратегій національних і безпекових інтересів. Отже, національні та безпекові інтереси України, можуть бути захищені лише за умов комплексного підходу, що поєднує внутрішню консолідацію з ефективною міжнародною співпрацею.

РОЗДІЛ 3. МОДЕЛЬ РЕАЛІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНИХ І БЕЗПЕКОВИХ ІНТЕРЕСІВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ТРАНСАТЛАНТИЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

3.1 Роль НАТО, ЄС і США в контексті реалізації безпекових прагнень України

У 2022 р. інтеграція України до ЄС отримала новий імпульс, завдяки наданню Україні статусу кандидата на членство. Це вагоме дипломатичне досягнення, стало основою для подальшого поглиблення співпраці та визначило динаміку інтеграційних зусиль на роки вперед. Рішення про подання заявки на членство в ЄС, було ухвалене консенсусно на найвищому рівні, серед різних гілок української влади. 28 лютого Президент України у присутності Голови ВРУ та Прем'єр-міністра підписав заявку, що яскраво символізувало єдність політичної позиції. Подальші зовнішньополітичні виступи керівництва України, зокрема Президента та Міністра закордонних справ, акцентували на невідворотності європейського вибору України, необхідності реформ і перспективі пришвидшеного вступу.

У червні Європейська рада ухвалила рішення про надання Україні статусу кандидата на членство в ЄС. У зв'язку з цим, Президент, Голова ВРУ та Прем'єр-міністр України підписали спільну заяву, в якій однозначно було підтверджено намір продовжити динамічну інтеграцію з ЄС (з метою отримання повноправного членства в найкоротші терміни). Окремий акцент у співпраці робився на поступовому входженні України до внутрішнього ринку ЄС та секторальній інтеграції, зокрема в енергетичній, цифровій та митній сферах.

Інтеграційний порядок денний активно опрацьовувався під час візитів до України очільників європейських інституцій, включаючи Президента Європейської ради Ш. Мішеля, Президентку Європейської комісії У. фон дер Ляєн, Президентку Європейського парламенту Роберту Мецолу та високого

представника ЄС Жозепа Борреля. Ці візити сприяли зміцненню політичної підтримки України в ЄС. Заявка України була розглянута на неформальній зустрічі лідерів ЄС у Версалі, після чого почалася робота з імплементації семи рекомендацій Європейської комісії. Всі ці рекомендації, спрямовані на поглиблення реформ і виконання «Угоди про асоціацію», стали ключовим елементом інтеграційного процесу.

5 вересня в Брюсселі відбулося восьме засідання Ради асоціації Україна – ЄС, вперше після надання Україні статусу кандидата. Воно підтвердило рішучість обох сторін у продовженні співпраці. Водночас внутрішня робота з виконання рекомендацій Європейської комісії в Україні, продемонструвала недостатній рівень прогресу, що потребує активізації зусиль у 2023 р. ЄС виступив стратегічним партнером України з початку повномасштабної війни, засуджуючи російську агресію та забезпечуючи системну допомогу. Було ухвалено дев'ять пакетів санкцій проти РФ, які включали «обмеження у фінансовій, енергетичній та технологічній сферах, замороження активів російських олігархів та обмеження на іноваційний експорт, а також продукції подвійного призначення» [70].

Директива про тимчасовий захист, затверджена в березні, забезпечила українським біженцям доступ до проживання, послуг і допомоги в країнах ЄС. Її дію продовжено до березня 2024 р. Станом на кінець 2022 р., близько 4 млн. українських громадян отримали тимчасовий захист у ЄС. Рішення про статус кандидата, запроваджені санкції, гуманітарна допомога та стратегічна підтримка, свідчать про те, що європейська інтеграція України набула нових форм і масштабу, створюючи підґрунтя для подальшого зближення держави з ЄС у всіх ключових сферах.

У 2022 р. співробітництво країни з НАТО та євроатлантична інтеграція, залишалися одними з ключових тем політичного порядку денного. Питання майбутнього членства України в Альянсі, військової підтримки та підготовки солдат ЗСУ за стандартами НАТО, регулярно порушувалися Президентом, представниками Офісу Президента України (ОПУ), міністрами закордонних

справ та оборони, народними депутатами та іншими посадовцями. Президент В. Зеленський у своїх зверненнях і виступах, неодноразово підкреслював важливість євроатлантичного курсу України. Зокрема, під час щорічної наради послів, він відзначив значні успіхи українських військових у досягненні стандартів НАТО. У своєму (щорічному) посланні до ВРУ Президент підкреслив, що Україна і НАТО вже є «де-факто союзниками». Він наголошував, що українська армія довела свою взаємосумісність із силами Альянсу і, фактично, пройшла свій шлях у НАТО.

У червні 2022 р. Президент виступив онлайн на «Мадридському саміті» НАТО, де він обговорював питання російської агресії, європейської безпеки, військової допомоги Україні (зокрема, крайню необхідність постачання різних систем ППО), а також підтримав майбутнє членство Фінляндії та Швеції в Альянсі. У листопаді В. Зеленський звернувся до сесії «Парламентської асамблеї» НАТО, наголошуючи на «підтримці українцями євроатлантичних прагнень і важливості членства України для стабільності на європейському континенті» [43, с. 167].

Тематика безпекових гарантій для України активно просувалася також іншими високопосадовцями. Керівник ОПУ А. Єрмак у своїх виступах на міжнародних безпекових конференціях, також неодноразово говорив про необхідність колективних гарантій безпеки, які можуть забезпечити країни НАТО. У другій половині року наголоси поступово зміщувалися на те, що майбутнє України в системі європейської безпеки нерозривно пов'язане з її повноправним членством у НАТО.

Заступниця Міністра закордонних справ Е. Джапарова, взяла участь у весняній сесії «Парламентської асамблеї» НАТО у Вільнюсі, виступивши із промовою про роль України, як форпосту демократії в умовах глобальної боротьби за її цінності. Це стало важливим елементом публічної дипломатії України. У 2022 р. співпраця України з НАТО також полягала у постійному діалозі з країнами-членами Альянсу щодо військової допомоги, яка включала постачання озброєння та навчання особового складу. Обговорення питань

інтеграції до НАТО та безпекових гарантій, стало регулярною частиною міжнародних переговорів і дипломатичних контактів українських посадовців із представниками країн Альянсу.

Цей рік завершився чітким закріпленням євроатлантичної інтеграції, як одного з основних пріоритетів зовнішньої політики України, що чітко підтверджувалося систематичними/публічними заявами та активною участю в заходах НАТО. На саміті НАТО в Мадриді, що відбувся 29–30 червня 2022 р., Україна була представлена на відносно низькому рівні – заступником керівника Офісу Президента України (ОПУ) І. Жовквою. Попри це, Президент В. Зеленський звернувся до учасників саміту у форматі онлайн-виступу, наголосивши на важливості підтримки України в умовах російської агресії. У межах саміту, І. Жовква провів низку зустрічей із посадовцями Альянсу та керівництвом «Парламентської асамблеї» НАТО, обговорюючи питання поглиблення співпраці.

Президент В. Зеленський також виступив на засіданні «Парламентської асамблеї» НАТО у листопаді, підкресливши роль України у забезпеченні європейської безпеки та євроатлантичних прагнень держави. 30 вересня Президент України разом із Головою ВРУ та Прем'єр-міністром підписали спільне звернення до НАТО із закликом ухвалити рішення про членство України в Альянсі. Хоча юридично Україна подала заявку на членство ще у 2005 р., цей крок став сильним політичним сигналом для багатьох партнерів, демонструючи рішучість України інтегруватися в Альянс.

Міністр закордонних справ Д. Кулеба, також відігравав активну роль у взаємодії з НАТО, проводячи регулярні зустрічі та телефонні розмови з Генеральним секретарем Є. Столтенбергом. 22 вересня під час зустрічі в Брюсселі, Д. Кулеба представив концепцію Київського безпекового договору, який має забезпечити гарантії безпеки для України (до моменту її вступу до НАТО). Ця концепція стала ключовим елементом переговорів у контексті посилення обороноздатності України.

30 листопада в Бухаресті (під час міністерської зустрічі НАТО), Д. Кулеба та Є. Столтенберг обговорили питання надання Україні засобів протиповітряної оборони та енергетичного обладнання. Ці питання також були предметом телефонних розмов між ними 1 та 10 жовтня, де також обговорювалася поточна допомога Альянсу та перспективи майбутнього членства України. Д. Кулеба також брав участь у міністерських засіданнях НАТО в Брюсселі (квітень) і Бухаресті (листопад), під час яких ключова увага приділялася наданню Україні безпекової допомоги. Ці зустрічі стали важливими платформами для зміцнення підтримки України з боку країн-членів Альянсу.

Попри складнощі, співпраця України з НАТО у 2022 р. демонструвала постійний прогрес, що підкреслює важливість інтеграції України до Альянсу, як стратегічного пріоритету зовнішньої політики української держави. У 2022 р. співпраця України з НАТО отримала нові форми та значний розвиток, підкреслюючи важливість Альянсу у зміцненні оборони та безпеки України та інтеграційних прагнень держави. Міністр оборони О. Резніков, теж відіграв активну роль у взаємодії з НАТО, регулярно зустрічаючись із Генеральним секретарем Є. Столтенбергом. Такі зустрічі відбувалися як окремо, так і перед засіданнями у форматі «Рамштайн», зокрема 16 червня та 12 жовтня. У штаб-квартирі НАТО (12–13 жовтня), О. Резніков очолював українську делегацію під час шостого засідання формату «Рамштайн» (неформальної зустрічі міністрів оборони країн НАТО) та провів переговори з Генеральним секретарем, акцентуючи на потребі в посиленні постачання озброєння для боротьби з РФ.

Віцепрем'єр-міністерка з питань європейської та євроатлантичної інтеграції О. Стефанішина, взяла участь у засіданні Комісії Україна-НАТО в Брюсселі 10 січня, де обговорювали різні питання регіональної безпеки. 4 листопада вона провела зустріч із групою послів (постійних представників держав-членів НАТО), які відвідали тоді Україну.

Народні депутати активно долучалися до євроатлантичної тематики в рамках «Парламентської асамблеї» НАТО (ПА НАТО) та двосторонніх зустрічей із представниками парламентів Естонії, Угорщини, США, Німеччини, Франції, Італії та Іспанії. 24–25 січня у Брюсселі, відбулася зустріч «Міжпарламентської ради Україна-НАТО», на якій обговорювали безпекову ситуацію та посилення обороноздатності України. Інша зустріч «Міжпарламентської ради» у Львові (17 травня), зібрала парламентарів із 14 країн НАТО, де порушувалося питання про надання Україні членства без ПДЧ (плану дій щодо членства) [72].

Українська делегація взяла участь у сесіях ПА НАТО у Вільнюсі та Мадриді, а віцеспікерка ВРУ О Кондратюк 10 грудня у Брюсселі зустрілася зі спеціальною представницею Генерального секретаря НАТО з питань жінок, миру та безпеки І Феллін. Керівник Офісу Президента А. Єрмак 3 листопада провів зустріч із главами місій держав-членів НАТО при штаб-квартирі Альянсу (які відвідали Україну). Основною темою безпекового дискурсу, стало підтвердження політики відкритих дверей НАТО щодо України та розширення допомоги в посиленні протиповітряної оборони.

НАТО відіграло активну роль у роботі контактної групи у форматі «Рамштайн», а Генеральний секретар Є. Столтенберг взяв участь у Саміті «Кримської платформи» 23 серпня. Окрім того, він неодноразово відвідував багатьох українських військових, які проходили підготовку за кордоном, демонструючи підтримку з боку Альянсу. Всі ці заходи підтверджують, що НАТО залишається ключовим партнером у зміцненні обороноздатності України, а також у просуванні євроатлантичних прагнень держави, особливо в умовах війни проти РФ.

У 2022 р. співпраця України з НАТО продемонструвала певний прогрес, але не відповідала політичним очікуванням. Особливо з огляду на потребу в чітких перспективах членства та посиленні інтеграції. Підтримка Альянсу переважно мала символічний характер, хоча практичні заходи теж були реалізовані. На «Мадридському саміті» НАТО, було затверджено

Комплексний пакет допомоги для України, який передбачав короткострокову нелетальну військову допомогу, матеріально-технічне забезпечення, а також підготовку військових і механізми для довгострокової підтримки. У рамках Трастового фонду (CAP Ukraine), НАТО забезпечувало постачання бойових пайків, пального, медичного обладнання, засобів боротьби з дронами та інших необхідних ресурсів для ЗСУ [72].

Україна інтегрувалася до багатосторонньої програми НАТО з технологічної взаємосумісності, отримавши можливість впроваджувати стандарти Альянсу та брати участь у їхньому розвитку. ВРУ ратифікувала Меморандум із НАТО про співпрацю у сфері зв'язку, управління, розвідки та спостереження, що розширило взаємодію в межах програми «Партнерство заради миру».

Президент України підписав Спільні декларації щодо євроатлантичної інтеграції з Чехією та Чорногорією, які підкреслили політичну рішучість України, рухатися до членства в НАТО. Парламентська асамблея НАТО ухвалила дві декларації, у яких закликала посилити підтримку України та визнати РФ державою-терористом. Дев'ять президентів Центральної та Східної Європи, підписали заяву на підтримку членства України в НАТО. Попри це, відсутність конкретних формулювань щодо майбутнього членства України в ухвалених документах, зокрема в Декларації «Мадридського саміту» та «Новій Стратегічній Концепції» НАТО, обмежила прогрес інтеграції. Річна національна програма «Україна-НАТО» на 2022 р. не була затверджена, що знизило системність співпраці. Представництво НАТО до кінця року, так і не повернулося до Києва, а Генеральний секретар Альянсу Є. Столтенберг не відвідав Україну [72].

Стратегічна співпраця з НАТО забезпечила важливу допомогу у вигляді матеріального забезпечення, підготовки військових і політичної підтримки. Однак, відсутність чітких зобов'язань щодо майбутнього членства України та недостатнє просування інтеграції, свідчать про потребу в подальшій активізації взаємодії та розширенні формату співробітництва. До

24 лютого 2022 р., Україна значною мірою покладалася на США, як на ключового/стратегічного партнера на міжнародній арені, здатного запобігти повномасштабному вторгненню РФ. Ця роль США розглядалася в контексті як прямих переговорів із Москвою, так і одночасного (сталого) зміцнення обороноздатності України. На тлі нарощування російських військ поблизу кордонів, українська влада вперше чітко озвучила потребу у систематичному постачанні озброєння зі США, як засобу стримування потенційної агресії.

Після початку повномасштабного вторгнення РФ у лютому 2022 р., стратегічна співпраця між Україною та США набула ще більшого значення. Ця співпраця зосередилася (переважно) на трьох основних напрямках: 1) забезпеченні постачання озброєння та навчанні військового персоналу; 2) макрофінансовій підтримці; 3) консолідації проукраїнської позиції серед міжнародних партнерів (зокрема, щодо посилення санкцій проти РФ). Для досягнення цих цілей, Україна активно залучила широку низку державних і недержавних інституцій до роботи в американському напрямі зовнішньої політики, а також лобістів з кола української діаспори Канади та США.

У своєму виступі на Конференції послів України 23 грудня 2022 р., Президент В. Зеленський підкреслив важливість американського напрямку, як прикладу ефективного використання інструментів дипломатії воєнного часу. Як приклад, він навів такі події: виступ Президента та Першої леді перед Конгресом США, який відіграв важливу роль у зміцненні політичної підтримки України. Ця співпраця також була відзначена у щорічному Посланні Президента до ВРУ 28 грудня 2022 р. та супровідній аналітичній доповіді.

У цих документах США розглядаються як стратегічний партнер, який відіграє ключову роль у забезпеченні обороноздатності України, підтримці її економічної стабільності та сприянні введенню (жорстких) санкцій проти Росії. Висловлюється глибока вдячність за політичну підтримку, надання озброєння та міжнародну адвокацію інтересів України у протистоянні російській агресії. Цей напрям залишається центральним у зовнішній

політиці України, забезпечуючи необхідну основу для посилення оборонних можливостей та економічної стійкості країни в умовах війни [14].

Загалом, 2022 р. став надзвичайно продуктивним у контексті стратегічних комунікацій України зі США. Президент В. Зеленський неодноразово звертався до Конгресу США, підкреслюючи критичну важливість підтримки України в умовах повномасштабного вторгнення Росії. Перший виступ Президента країни перед Конгресом, що відбувся 16 березня 2022 р. у форматі онлайн, мав ключовим посилом необхідність термінового запровадження безпольотної зони над Україною та передачі бойових літаків. Ці заклики стали центральними в комунікації українського керівництва з американськими законодавцями на початковому етапі вторгнення. У грудні, під час офіційного візиту до США, В. Зеленський виступив перед Конгресом особисто (21 грудня), акцентуючи на вирішальному значенні американської збройної та фінансової допомоги для України. У своєму зверненні він також закликав зберегти поточний рівень двосторонньої співпраці, відзначивши її критичну роль у протидії російській агресії.

Важливим кроком у комунікаціях, стала участь Першої леді України О. Зеленської у засіданні Конгресу США 20 липня 2022 р. Вона стала першою дружиною глави іноземної держави, яка виступила перед американськими законодавцями. Її меседжі були спрямовані на висвітлення людських жертв війни, захисті прав людини та необхідності забезпечення України сучасним озброєнням. Цей виступ став важливим гуманітарним доповненням до стратегічної дипломатії України, акцентуючи на людському вимірі війни та екзистенціальних викликах, які вона створила.

У 2022 р. комунікації України зі США були переважно зосереджені на тактичних аспектах взаємодії. Головною увагою стало вирішення актуальних питань, пов'язаних, насамперед із забезпеченням обороноздатності, подоланням гуманітарних криз і збереженням фінансової стабільності. Водночас стратегічний курс співпраці, закріплений у перепідписаній у 2021 р. «Хартії стратегічного партнерства Україна – США», відійшов на

другий план (зокрема, питання енергетики та економіки). Такий підхід дозволив сфокусувати ресурси лише на нагальних викликах і забезпечити ефективність двосторонньої співпраці в умовах війни. Водночас, 2022 р. став визначальним для стратегічного партнерства між Україною та США, що проявилось у низці ключових ініціатив і подій. Центральною подією став офіційний візит Президента В. Зеленського до США 21 грудня (який підкреслив високий рівень двосторонніх відносин). У ході цього візиту, В. Зеленський виступив перед Конгресом США, «акцентуючи на важливості продовження американської військової, фінансової та політичної підтримки України» [14].

Не менш значущою була діяльність Першої леді України О. Зеленської, яка в липні відвідала США, провела зустрічі з Першою леді США Д. Байден, Державним секретарем США Е. Блінкеном та очільницею USAID (програма «Економічної підтримки України з боку Агентства США з міжнародного розвитку» (провідна установа уряду Сполучених Штатів з виконання програм міжнародної економічної та гуманітарної допомоги) С. Пауер, а також виступила перед Конгресом і взяла участь у низці благодійних заходів. Візит Д. Байден до України в травні 2022 р., зокрема її зустріч з О. Зеленською в Ужгороді, підкреслив глибоку людську підтримку американської сторони.

Упродовж року підтримувався інтенсивний діалог на рівні військових і різних безпекових служб обох країн. Щотижневі телефонні розмови між Головнокомандувачем ЗСУ В. Залужним і Головою «Об'єднаного комітету начальників штабів» США М. Міллі, стали важливим механізмом сталої координації дій. Міністр оборони України О. Резніков і Міністр оборони США Л. Остін, зустрічалися перед кожним засіданням формату «Рамштайн», що посилювало військову співпрацю. У квітні Київ відвідали Е. Блінкен і Л. Остін, провівши переговори з українським політичним керівництвом.

Тому, результати 2022 р. підтвердили незмінну відданість США підтримці України в її боротьбі проти російської агресії. США надали понад 30,4 млрд. доларів лише на безпекову допомогу, що значно посилило

обороздатність України. На макрофінансову підтримку економіки України, було виділено понад 13 млрд. доларів, а гуманітарна допомога становила 1,9 млрд. доларів. Додаткові кошти спрямовувалися на підтримку незалежних медіа (220 млн. дол.) і допомогу біженцям у рамках програми «*Uniting for Ukraine*» (340 млн. доларів) [31].

У сфері санкційної політики, США ухвалили понад 2000 санкційних списків і близько 375 списків експортного контролю, що сильно обмежували діяльність топпосадовців і провідних міжнародних компаній, пов'язаних із РФ. Конгрес США відкликав статус «нормальних торговельних відносин» з РФ, фактично позбавляючи її переваг у сфері міжнародної торгівлі. Попри об'єктивні труднощі воєнного часу, Україні вдалося зберегти зацікавленість США у стратегічних напрямках співпраці. Водночас через війну, загальний товарообіг між країнами знизився до 3 млрд. доларів, порівняно з 4,9 млрд. доларів у 2021 р. Проте, США залишилися ключовим партнером України, забезпечуючи не лише критичну військову допомогу, але й гуртуючи міжнародних союзників і партнерів на підтримку України та її безпекових інтересів на глобальній авансцені.

Загалом, інтеграція України до ЄС, співпраця з НАТО та «стратегічне партнерство» зі США, стали основними напрямками зовнішньополітичної діяльності України, що забезпечували їй підтримку у протистоянні російській агресії. А надання статусу кандидата на членство в ЄС, стало справді, значним досягненням, яке визначило перспективи поглиблення політичної, економічної та секторальної інтеграції. ЄС також надав суттєву гуманітарну, фінансову та санкційну підтримку, що зміцнило позиції України у війні та наблизило її до (дійсної) євроінтеграції. Водночас, співпраця з НАТО дозволила розширити військову взаємодію, впроваджувати стандарти Альянсу та отримувати нелетальну допомогу. Хоча очікування щодо чітких перспектив членства так і залишилися нереалізованими, а обіцяна військова допомога не лише не надходить вчасно, але й частково обмежується.

Отже, США зуміли закріпити за собою роль ключового стратегічного партнера України. Їхній внесок у військову, фінансову та гуманітарну підтримку, справді став визначальним для обороноздатності України. США надали кошти на безпекову допомогу, а також запровадили суворі санкції проти Росії, що значно ускладнили її економічну та військову діяльність. Постійні контакти між українським керівництвом і американськими посадовцями на різних рівнях, а також обмін різними розвідданими, сприяли консолідації міжнародної підтримки України та формуванню довгострокових програм співпраці.

Взагалі, співпраця з США, ЄС і НАТО в 2022–2024 рр., сформувала основу для подальшого розвитку України, як сильного партнера західного світу. Тому, ЄС й надав таку суттєву військову та економічну допомогу Україні, розуміючи наслідки «падіння» української державності. Оскільки, її ліквідація Москвою, означала б радикальну зміну всієї архітектури безпеки на європейському континенті та ознаменувала б початок протистояння двох цивілізаційних систем. Російська армія стояла б на східних кордонах НАТО, а країни Східної Європи (на той момент) до такої війни, були абсолютно неготові. Українська армія, практично врятувала всю континентальну Європу від конвенційного протистояння з РФ (яке точно було б не минучим у випадку поразки України на весні 2022 р.). Адже, В. Путін, скористався б військовою слабкістю європейців і напав на країни Балтії, які давно є членами НАТО (що, змусило б керівництво Альянсу задіяти ст. 5 колективної оборони та вступити з росіянами у війну).

3.2 Специфіка реалізації безпекових гарантій України в умовах російсько-української війни

У сучасних умовах важливими є питання швидкої адаптації до змін в контексті військових загроз і глобальних трансформацій. Адже, важливість безпекової складової при формуванні демократичної держави має стратегічне значення. Оскільки, безпекова сутність розглядається як ключова основа для розуміння суті функцій держави. Більше того, саме безпекова основа є підставою для втручання держави в життя сучасного суспільства [15, с. 54].

Реалізація функцій держави має постійний та систематичний характер і відбувається упродовж всього періоду існування об'єктивно обумовлених завдань, що стоять перед державою. Ці завдання виникають, здійснюються та розвиваються відповідно до тих вимог, що визначаються конкретними історичними обставинами. Наприклад, в межах основної функції держави – оборони країни, можна виділити низку неосновних функцій, таких як: 1) посилення збройних сил; 2) розвиток науково-технічного прогресу для забезпечення їх озброєнням; 3) збалансований розвиток військового та цивільного виробництва тощо. У національній безпеці України, наприклад, велике значення приділяється обороні від зовнішньої збройної агресії.

Система оборони країни включає політичні, економічні, екологічні, воєнні, соціальні та правові заходи, спрямовані на забезпечення суверенітету, територіальної цілісності, захисту інтересів держави та мирного життя народу. Мета оборони полягає в створенні умов для запобігання воєнному нападу та ефективного протистояння можливій агресії проти України. Ця мета ґрунтується на готовності армії, економіки, населення та території до оборони та дотримується військової доктрини країни. Згідно з Конституцією України (ст. 17), відповідальність за оборону, захист суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності, лежить на ЗСУ.

У гарантуванні національної безпеки, зокрема військової, особлива роль відводиться саме ЗСУ. Міністерство оборони України (МОУ), яке є

центральним органом виконавчої влади, здійснює безпосереднє керівництво цим державним інститутом і реалізує державну політику в області оборони та військового будівництва.

Слід зауважити, що стратегічний аналіз безпекового середовища має на меті визначення процесів, явищ, чинників, умов, обставин, подій, результатів взаємодії суб'єктів суспільних відносин та тенденцій їх розвитку. Цей аналіз спрямований на визначення впливу цих факторів на рівень захищеності держави, суспільства та довкілля на конкретній території від наявних і передбачуваних загроз. Зміни в безпековому середовищі, які представляють собою відхилення від його звичайного стану рівноваги, містять ризики, які вимагають подальшого аналізу [15, с. 55].

Після первинного аналізу безпекового середовища, виявлені ризики можна класифікувати на ті, що можуть перетворитися в загрози, та ті, що відкривають нові можливості для розвитку держави та суспільства в цілому. У сучасний час, дуже актуально відчувається дефіцит достовірних прогнозів, і це призводить до відсутності відповідних програм. Як і у більшості великих приватних компаній, держава повинна спрямовувати значні ресурси на дослідження в усіх сферах своєї діяльності, що пов'язані з розробкою довгострокових прогнозів. Навіть у випадку, якщо такі спроби прогнозування не є абсолютно точними, вони завжди переважають відсутність відповідної роботи у цьому напрямку. Прогнозування є «ключовим етапом стратегічного планування, під час якого завжди визначаються найбільш ефективні форми економічної та соціальної політики для всієї системи, галузі або окремого органу на основі передбачення (чи оцінки) майбутнього стану зовнішнього середовища» [15, с. 55].

Таким чином, успішність адаптації держави безпосередньо залежить від точності прогнозування. Тому стратегічний план повинен базуватися на глибоких дослідженнях і фактичних даних, що неможливо реалізувати без постійного збору та аналізу, значної кількості необхідної інформації. Чим триваліший період від проекту до його реалізації, тим більшу цінність має

здатність до проведення далекоглядних прогнозів. Наприклад, у галузі виробництва озброєнь та оборони, системне проектування та виготовлення розпорошені на такий довгий період, що необхідно проводити передбачення на майбутні п'ять-десять років (враховуючи технічний та стратегічний розвиток концепцій озброєнь у цей час і дії можливих противників). Це також стосується різних сфер технологічної економіки та соціальної сфери.

Прогнозні дані про виробництво та споживання енергоресурсів, розвиток транспортних систем і демографічну ситуацію визначають політику капіталовкладень держави в значній мірі. Ще до початку повномасштабної війни, яку РФ розпочала проти України 24 лютого 2022 р., у нашій державі завершено підготовку галузевих безпекових стратегій (у рамках нового циклу стратегічного планування), що був започаткований при прийнятті в 2020 р. нової редакції «Стратегії національної безпеки України». У цих документах було визначено широкий спектр загроз національній безпеці в різних сферах. Однак результати глибокого аналізу цих загроз свідчать, що джерел їх виникнення було не так вже й багато [54].

Стратегія завжди ґрунтується на трьох основних засадах державної політики у сфері національної безпеки: 1) стримування (розвиток оборонних і безпекових спроможностей для унеможливлення збройної агресії проти України); 2) стійкість (здатність суспільства та держави швидко адаптуватися до змін безпекового середовища й підтримувати стає функціонування, зокрема, шляхом мінімізації зовнішніх і внутрішніх вразливостей); 3) взаємодія (розвиток стратегічних відносин із ключовими зовнішніми партнерами, насамперед з ЄС і НАТО та їхніми державами-членами та США, а також прагматичне співробітництво з іншими країнами та міжнародними організаціями на основі національних інтересів України) [15, с. 56].

Наголосимо, що формування та корегування будь-якої Стратегії має відбуватися відповідно до існуючих засад самого стратегічного планування в контексті забезпечення національної безпеки, особливо в змінних умовах воєнного стану. Планування забезпечення національної безпеки – це

«управлінський процес, в межах якого значну увагу необхідно приділяти різноманітним варіантам розвитку ситуацій, оскільки події, які мають характер криз, як правило, відрізняються підвищеною напруженістю та небезпекою по причині високої імовірності насильства, цейтноту часу й певної невизначеності» [76, с. 113].

Однією з переваг стратегічного планування є фокус на найважливіших аспектах і проблемах, що стоять перед державою у сфері національної безпеки. Для досягнення оптимальних результатів, стратегічне планування вимагає ефективного збору та аналізу інформації, розроблення та оцінювання стратегічних альтернатив, а також удосконалення уваги до стратегічних ризиків, пов'язаних із прийняттям стратегічних рішень. Сьогодні діяльність багатьох органів виконавчої влади, переважно зосереджена на нагальних потребах виконання оборонних завдань. Саме тому обмежується лише оперативним реагуванням на виникаючі проблеми, що призводить до вирішення лише невеликої частини проблем, але не враховує довгострокову мету в діяльності певних суб'єктів. Цей підхід призводить до неефективності управління та заважає досягненню основних цілей органів влади. Таким чином, можна констатувати, що основними функціями системи гарантування національної безпеки в усіх сферах її діяльності є: 1) створення й підтримання у постійній готовності сил та засобів гарантування безпеки; 2) управління діяльністю системи гарантування національної безпеки; 2) здійснення планової та оперативної діяльності щодо повного гарантування національної безпеки; 4) участь у міжнародних системах безпеки [76, с. 117].

Тому, це планування має за мету виконання двох основних завдань: 1) розробити плани застосування різних елементів (інструментів) влади, що сприяють досягненню визначених національних цілей у сфері безпеки; 2) забезпечити максимально можливий ступінь узгодженості та взаємодії суб'єктів публічного управління та адміністрування [76, с. 117].

Стратегічні пріоритети держави в сфері забезпечення національної безпеки, визначаються необхідністю формування власних спроможностей,

які служитимуть основою для ефективного гарантування безпеки України. Цей процес передбачає створення системи комплексного стратегічного аналізу всіх військових загроз, що спрямована на забезпечення національної безпеки. Ключовим елементом є розвиток об'єднаних розвідувальних спроможностей сил оборони (мета якого полягає в отриманні повної та достовірної інформації). Це надає можливість приймати своєчасні та обгрунтовані рішення щодо забезпечення воєнної безпеки держави.

Одним з ключових завдань є забезпечення держави здатністю швидко адаптуватися до змін безпекового середовища. Це передбачає ефективний спосіб протидіяння воєнним загрозам та безперебійне функціонування як до, так і під час, воєнного конфлікту. Окрім того, важливим аспектом є здатність держави швидко відновлюватися після завершення воєнного конфлікту. Цей комплекс стратегічних орієнтирів, завжди спрямований на створення стійкого та надійного фундаменту для національної безпеки, враховуючи ті виклики та загрози, які можуть виникнути в сучасному (геополітичному) середовищі.

У процесі стратегічного планування, також здійснюється визначення загальних стратегічних цілей та необхідних шляхів для їх досягнення. Зокрема акумуляції всіх необхідних ресурсів і сил, й умов і обмежень, що стосуються стратегічного управління (переважно нормативно-правового характеру). На цій основі розробляються відповідні плани, орієнтовані на досягнення визначених цілей і враховують реальну ситуацію в галузі національної безпеки. Стратегічний план орієнтований на перспективу держави і має бути завжди підкріплений широкими дослідженнями та фактичними й статистичними даними (враховуючи його довгостроковий характер і можливість адаптації, трансформації або перегляду відповідно до змін у зовнішньому середовищі).

На підставі аналізу безпекового середовища (в контексті воєнної безпеки держави), Стратегія визначає мету, пріоритети та завдання реалізації державної політики у військовій сфері, обороні та військовому будівництві.

Ці заходи спрямовані на захист життєво важливих національних інтересів від воєнних загроз, стримування збройної агресії проти України, запобігання або стримування противника від повномасштабного застосування воєнної сили, припинення незаконної окупації Росією частини території України, захист її суверенітету та територіальної цілісності (в межах державного кордону). Це досягається за допомогою міжнародно-правових, політико-дипломатичних, безпекових, гуманітарних та економічних заходів.

Однак, слід також відзначити, що згідно з принципами адаптивного управління, аналіз ризиків і загроз національній безпеці, повинен завжди проводитися регулярно. Після завершення війни, очевидно, що безпечне середовище України пройде істотні зміни. Переосмислення пріоритетів у сфері захисту національних інтересів і подальший розвиток держави, стане актуальним. З урахуванням цього, після війни рекомендується започаткувати новий етап стратегічного планування, який врахує отримані результати та внесе відповідні корективи до «Стратегії національної безпеки України та галузевих безпекових стратегій» [1, с. 167].

Таким чином, у сучасних умовах реалізація національних інтересів і забезпечення безпеки України потребує комплексного підходу, що поєднує адаптацію до глобальних змін, стратегічне планування та здатність до швидкого реагування на виклики. Пріоритетними завданнями є стримування військової агресії, розвиток оборонних спроможностей, інтеграція до міжнародних систем безпеки, зокрема НАТО та забезпечення стійкості держави й суспільства. Успішна адаптація України залежить від здатності формувати стратегії, засновані на точних прогнозах і впроваджені системних реформ, орієнтованих на довгострокову перспективу. Стратегічний аналіз безпекового середовища, спрямований на виявлення загроз і можливостей, є ключовим елементом для визначення напрямів державної політики у сфері безпеки.

Вочевидь, Стратегія національної безпеки України ґрунтується на трьох основних засадах: стримування, стійкість і взаємодія. Вона спрямована

на посилення оборонних спроможностей держави, забезпечення стабільного функціонування державних інституцій та розвиток стратегічного партнерства з ключовими міжнародними гравцями, наприклад країнами G 20 (окрім, РФ). У довгостроковій перспективі важливим є врахування уроків війни, перегляд пріоритетів і подальший розвиток системи національної безпеки загалом. Це передбачає не лише реагування на наявні виклики, але й підготовку до майбутніх, що потребує як адаптивного, так і стратегічного (прогнозного) управління, насампере, підкріпленого міжнародним досвідом, ресурсами та західними технологіями.

Отже, правильне стратегічне планування та ефективна координація є визначальними для гарантування суверенітету й стабільності України. Щодо інституціональних безпекових гарантій, то їх може, наразі, забезпечити лише НАТО. Навіть США, Великобританія та Китай (маючи неабиякі безпекові зобов'язання перед Україною узв'язку з «Будапешським меморандумом»), не змогли одноосібно зупинити російське повномаштабне вторгнення 24 лютого 2024 р. Тому, чимало невеликих за територією існуючих нині держав (які не здатні захистити свій суверенітет і територіальну цілісність на самотті), прагнутимуть отримати колективні гарантії безпеки, шляхом інтеграції до оборонних (регіональних) військово-політичних союзів на кшталт НАТО.

3.3 Стратегія реалізації трансатлантичної безпекової політики в рамках національних інтересів України

Розв'язана РФ широкомасштабна військова агресія проти України, призвела до зупинки значної частини внутрішньополітичних процесів у країні, що супроводжувалося серйозними негативними наслідками та створенням дестабілізаційних ризиків. Війна не тільки посилила існуючі виклики, але й породила нові (внутрішні) загрози. Експерти, які взяли участь в дослідженні «Аналізу загроз національної безпеки у сфері внутрішньої політики», організованого Національним інститутом стратегічних досліджень України у 2023 р., акцентують увагу на ключових ризиках, які впливають на внутрішньополітичну стабільність під час війни та можуть мати наслідки у післявоєнний період. Хоч вони дійшли консенсусу щодо певних загроз, їхні думки щодо вагомості цих ризиків все ж розходяться. Найбільшу небезпеку, на думку експертів, створює корупція, яка руйнує державні інститути, підриває довіру до влади та розбалансовує державний (управлінський) апарат.

Корупція розглядається як багаторівнева загроза, що охоплює різні аспекти функціонування держави: вона сприяє соціальним розколам, знижує ефективність обороноздатності, [не]підтримує сталу економічну активність і блокує інтеграційні процеси України в стійкий та євроатлантичний простір. Більше того, її деструктивний вплив значно ускладнює проведення багатьох структурних реформ, які є критично необхідними для відновлення країни у післявоєнний період. Усі ці фактори, не сприяють у боротьбі з корупцією, де першочерговим завданням (як під час конфлікту, так і опісля нього) є відновлення української державності та економічної складової.

Відповідно до дослідження «Як відбудувати Україну – соціологічне опитування громадян та представників бізнесу», проведеного «InfoSapiens за підтримки Transparency International Ukraine» та USAID, 73 % опитаних визнали «повернення корупційних схем відмивання коштів на великих

проектах», найбільшою загрозою для країни. У подібному дослідженні «Формула стійкості України: основні складові під час війни та у післявоєнний період», проведеному «Соціологічною групою», аж 51 % респондентів виділили цей аспект.

У контексті війни з РФ, системна корупція набуває особливого деструктивного характеру. Оскільки, вона стає потужним інструментом для внутрішньої дестабілізації, адже кожен випадок корупційних злочинів підриває довіру до чинної влади та зменшує єдність суспільства в боротьбі з російським агресором. Це може спричинити зростання недовіри до держави серед громадян, створюючи підґрунтя для поширення дезінформації про Україну, як «неспроможну державу». Подібна ситуація відкриває можливості для РФ використовувати факти корупції для маніпуляцій. Зокрема, для загострення міжгрупових повідомлень, провокування протестів серед певних груп населення, у тому числі військових.

Без внутрішніх наслідків, корупція завдає значної шкоди репутації України на міжнародній арені. Використовуючи стереотип про Україну як «наскрізь корумповану державу», російська пропаганда підтримує сумніви серед міжнародних партнерів щодо ефективності допомоги Україні. Це може ускладнити підтримку від союзників у вигляді фінансових, військових та дипломатичних ресурсів. Усе це підкреслює, що боротьба з корупцією є критично важливою не лише для внутрішньої стабільності, але й для збереження міжнародної стабільності та успішного відновлення [10].

Російська пропаганда та окремі західні політики, які виступають проти підтримки України (в її військовій боротьбі з російською агресією), активно використовують наративи про корупцію. Вони намагаються переконати громадськість Заходу в тому, що надання допомоги Україні є ризикованим через ймовірність розкрадання коштів українськими чиновниками. Ця інформаційна кампанія спрямована на підриг міжнародної підтримки України, створення певних сумнівів у доцільності фінансової та військової допомоги українській державі.

Водночас більшість експертів, аналізуючи вплив корупційних злочинів під час війни, відзначають, що після перемоги України, ризики пов'язані з корупцією, значно зростуть. Якщо під час війни, індекс дестабілізаційного потенціалу корупції становить 3,56 % при можливих 5,00 %, то в період відбудови, цей показник може зрости до 4,00 %. Ймовірність реалізації цього потенціалу також зростає, підвищуючись із 3,51 % під час воєнного стану до 4,27 % у післявоєнний період. Це пов'язано з тим, що процес будівництва створює значні фінансові потоки (залучаючи великі інвестиції й допомогу), що може стати об'єктом корупційних зловживань. Тому є превентивні заходи та необхідні реформи, спрямовані на посилення антикорупційної політики, забезпечення прозорості управління та підвищення відповідальності посадових осіб для мінімізації цих ризиків [3].

Це, насамперед, пов'язано з очікуванням надходження західної допомоги та виділення значних коштів з бюджету країни на відновлення держави опісля війни. Таким чином, зростання рівня корупції при радикальному зменшенні толерантності суспільства до цього явища (як свідчать соціологічні опитування), за думкою експертів, призведе до збільшення протестів у суспільстві та створить соціально-економічні передумови для внутрішньополітичної дестабілізації.

Після ризиків, пов'язаних із корупцією, експерти звертають увагу на групу загроз, які впливають на ефективність влади та стабільність державних інституцій. Ці загрози виникають через певну суперечність у політичному та адміністративному управлінні. З одного боку, централізація влади є критично важливою для координації спротиву російській агресії (що потребує над швидкого прийняття рішень та ефективного управління ресурсами). Це також стосується відновлення контролю над тимчасово окупованими територіями. З іншого боку, реформу децентралізації вважають одним із найуспішніших досягнень України за останні роки. Вона забезпечила створення сильних об'єднаних територіальних громад і сприяла зростанню впливу локальних еліт. Саме ці регіональні еліти та громади, відіграли ключову роль у

забезпеченні стійкості та ефективної мобілізації ресурсів, на початку повномасштабного російського вторгнення 2024 р. Отже, постає складне завдання: знайти баланс між централізацією, яка необхідна для воєнного часу та збереженням і розвитком децентралізації, яка є стійким фундаментом для стабільності й довгострокового розвитку України [49].

На думку провідних експертів, загроза полягає в згортанні реформи децентралізації, що призведе до конфліктів між «центром» і регіонами. Дестабілізаційний потенціал цієї загрози оцінюється на рівні 2,78 % під час воєнного стану і 3,16 % під час відбудови, а ймовірність конфліктів між центром і регіонами зростає після закінчення війни з 2,11 % до 3,36 % [3]. Також високі ризики пов'язані з обмеженням процедур демократії. Якщо в умовах воєнного стану, вони помірно загрожують дестабілізацією ситуації в країні (2,73 %), то під час відбудови можливі антидемократичні тенденції у внутрішній політиці, які можуть стати суттєвим фактором соціальної напруги (3,82 %) [3].

Експерти також звертають увагу на ризики, пов'язані зі зниженням професійного рівня працівників державного апарату. Це включає в себе ситуації, коли на перший план виходять політичні мотиви та критерії особистої лояльності, замість об'єктивних професійних стандартів. Подібні тенденції можуть мати серйозні наслідки: втрату довіри громадян до державних інституцій та послаблення національного консенсусу, що є критично важливим у контексті боротьби проти російської агресії. Ця загроза має значний дестабілізаційний потенціал. За оцінками експертів, її вплив під час війни становить 3,42 % за шкалою, а в період післявоєнної відбудови, зростає до 3,53 %. Імовірність реалізації такого сценарію теж оцінюється по-різному в залежності від фази: під час війни – на рівні 2,64 %, але після її завершення, зростає аж до 3,84 %. Такі показники свідчать про необхідність посилення кадрової політики, зокрема підвищення вимог до компетентності державних службовців, мінімізації політичного впливу на призначення, а також розвитку прозорих механізмів підбору кадрів. Це дозволить зберегти

довіру українського суспільства до державної влади та уникнути ризику розколу національного консенсусу в критичний період для країни [3].

Значними є також загрози, пов'язані з можливістю горизонтальної дезінтеграції України. Експерти й політологи звертають увагу на ризики виникнення конфліктів між різними групами, всередині самого українського суспільства. Перш за все, навіть за умов високого рівня консолідації українців і домінування національної ідентичності, існують (все ж) певні суперечності, які війна, нажаль, лише загострює, додаючи нові виклики та розбіжності. По-друге, РФ активно експлуатує ці внутрішні суперечності, вдало маніпулюючи громадською думкою через інформаційні технології. Використовуючи дестабілізаційний контент, вона намагається посилити соціальну напругу, посіяти розкол у суспільстві та ослабити єдність України у боротьбі проти агресора. Для протидії цим загрозам необхідно зміцнювати соціальну згуртованість, розвивати механізми громадського діалогу та інформаційної безпеки, а також ефективно боротися з ворожою пропагандою й інформаційними маніпуляціями [27].

Ворожі інформаційні кампанії, які давно розвиваються під гаслом «найбільший ворог не в Кремлі», мають на меті послабити стійкість України. Створити середовища для внутрішніх конфліктів і змусити українське суспільство, відволікати свої зусилля на внутрішні суперечки. Експерти виділяють дестабілізаційні загрози, які можуть виникати у взаємодії між новими великими соціальними групами, сформованими внаслідок війни. До таких груп належать учасники бойових дій, активні волонтери, люди, які постраждали від військових дій, внутрішньо переміщені особи, а також біженці за кордону. Усередині цих груп також спостерігаються внутрішні розбіжності, особливо стосовно їхнього ставлення до війни та бачення цивілізаційного майбутнього України.

Ризики підсилюються наслідками війни, такими як дезінтеграція локальних громад на окупованих територіях, трансформації соціальної структури в деокупованих регіонах, руйнування звичних соціальних зв'язків

і зміни в економічній структурі постраждалих регіонів. Ці виклики створюють потенціал для дестабілізації сфери національної безпеки, а також відкладають вирішення важливих внутрішньополітичних завдань, таких як завершення реформ у децентралізації та судовій системі.

Війна також загострила вже існуючі суперечності, зокрема в релігійній сфері. Діяльність Української православної церкви Московського патріархату (УПЦ МП), вважається латентним інструментом російського впливу з високим дестабілізаційним потенціалом. Експерти звертають особливу увагу на ситуацію довкола цієї церкви, адже суспільний інтерес до проблеми значно зріс під час подій, пов'язаних із завершенням договору оренди між УПЦ (МП) і заповідником «Києво-Печерська лавра». Ці процеси вимагають системної роботи зі збереження соціальної єдності, протидії інформаційним впливам агресора та вирішення ключових соціальних і політичних викликів для забезпечення довгострокової стабільності в Україні [23].

У цей період суспільна увага значно зросла до питання діяльності, статусу та майбутнього УПЦ (МП). Результати опитування «Київського міжнародного інституту соціології», проведеного у травні-червні 2023 р., демонструють, що 66 % респондентів підтримують заборону УПЦ (МП). Тоді як 19 % висловилися за запровадження державного нагляду та контролю над її діяльністю. Варто зазначити, що підтримка заборони УПЦ (МП) значно зросла порівняно з груднем 2022 р., коли вона становила 54 %. Ця динаміка вказує на зростаюче несприйняття російського впливу через релігійні інститути в українському суспільстві та посилення необхідних вимог до захисту національної безпеки в умовах війни [23].

У сфері внутрішньої політики, серед основних загроз національній безпеці, виокремлюють також ризики, пов'язані з діяльністю потенційних провідників проросійського курсу в Україні. Дестабілізаційний потенціал їхньої активності, оцінюється експертами на рівні 3,13 % під час воєнного стану та 3,31 % у період післявоєнного відновлення. Ймовірність реалізації цього потенціалу також значно підвищується після завершення війни: якщо в

умовах війни вона становить 2,47 %, то у мирний період очікується збільшення до 3,16 %. Ця тенденція вказує на необхідність посилення певного моніторингу та протидії діяльності осіб і структур, які можуть сприяти реалізації проросійського порядку денного, особливо у перехідний період й опісля закінчення війни. Для мінімізації цих ризиків, необхідно продовжувати реформування сектору національної безпеки та оборони, посилювати інформаційну безпеку, а також проводити політику прозорості та відповідальності щодо діяльності політичних діячів і організацій [3].

Експерти зазначають, що політичні сили, які раніше обиралися до ВРУ та місцевих органів влади, використовуючи проросійські гасла, швидко адаптуються до нових умов. У багатьох випадках, вони продовжують свою діяльність під новими назвами або через депутатів, які набули статусу позапартійних чи позафракційних. Окрім того, суттєвою загрозою, так і залишається збереження російських політичних, культурних і медійних впливів, що мають високий дестабілізаційний потенціал. Експерти оцінюють його на рівні 3,44 % у період воєнного стану та 3,62 % у фазі відновлення країни. Водночас, ймовірність реалізації цього потенціалу є відносно помірною, порівняно з іншими загрозами: вона становить 2,87 % під час війни та підвищується до 3,22 %, опісля її завершення. Ці виклики вказують на важливість системного підходу до сталого обмеження впливу російської пропаганди та її культурної експансії. Це, також передбачає ухвалення чітких законодавчих заходів, зокрема спрямованих на люстрацію осіб, пов'язаних із проросійськими структурами і активне підтримання українських культурних, політичних й медійних ініціатив [3]. Демографічні втрати, депопуляція та втрата людського капіталу є вагомими загрозами для національної безпеки України. Масовий від'їзд громадян за кордон через війну, створює суттєві ризики як у короткостроковій, так і в довгостроковій перспективі.

Експерти висловлюють занепокоєння, що затяжний характер війни може призвести до зростання кількості українців, які адаптуються до життя за кордоном і вирішують залишитися там навіть після завершення конфлікту.

Це явище підтверджують результати соціологічних досліджень. За даними «Центру економічної стратегії» і агентства «InfoSapiens», станом на березень 2023 р., 49,7% українських біженців вже заявили про впевнений намір повернутися до України, тоді як 24,3% вважали це, мало ймовірним. Утім, вчені наголошують, що тривалість війни впливає на зміну настроїв: чим довше триває конфлікт, тим більше людей адаптується до нових умов життя за кордоном і приймає рішення не повертатися. Ця тенденція вимагає від держави активних дій для стимулювання повернення українців, зокрема через створення сприятливих умов для відновлення економіки, забезпечення безпеки, покращення соціальної інфраструктури та реалізації програм підтримки реінтеграції громадян, які повертаються. Окрім того, важливим є збереження зв'язків із українською діаспорою, аби залучати її до підтримки України навіть за межами країни [37].

Чимало фахівців також підкреслюють, що демографічні ризики для національної безпеки обумовлені великою кількістю загиблих, порожнечою в окремих регіонах країни через воєнні події, депопуляцією, зменшенням народжуваності, втратою звичного рівня життя та просто способу існування, а також погіршенням культурного рівня та емоційного стану громадян. Усе це веде до втрати соціального капіталу та дефіциту трудових ресурсів. Крім того, це призводить до непрямих наслідків, таких, наприклад, як посилення патріархальних настроїв, розповсюдження різних консервативних, вікових, гендерних, соціальних стереотипів, радикальних, політичних, релігійних та світоглядних концепцій, зрештою деструктивних моделей соціальної поведінки. Додатковою внутрішньополітичною загрозою, яку варто нам виокремити, є невизначеність образу майбутнього країни. «Втома від війни» та зростання соціальної апатії, представляють значущий ризик (3,38 % під час війни та 3,16 % під час відновлення) [4]).

Тим не менш, цей ризик в значній мірі зменшується, саме завдяки збереженню загальнонаціонального консенсусу щодо необхідності перемоги, як єдиної умови уникнення загрози знищення нації. За даними опитування

Фонду «Демократичні ініціативи» ім. І. Кучеріва, станом на червень 2023 р. 93 % громадян задекларували віру в перемогу (77 % цілком упевнені і 16 % скоріше впевнені) [4].

Експерти Національного інституту стратегічних досліджень (НІСД) та респонденти соціологічних опитувань також наголошують на важливості формування чіткого бачення майбутнього України, включаючи стратегію відновлення та економічного розвитку (яка буде актуальною як під час війни, так і опісля її завершення). Відсутність такого бачення розглядається як значний ризик для успішного відновлення країни. Зокрема, 41 % українців вважають загрозою брак прозорих і чітких планів щодо відновлення країни та механізмів їх реалізації. Це підкреслює необхідність відкритої комунікації з громадянами, ефективного управління ресурсами та узгодженості дій на всіх рівнях влади. Для цього важливо розробити довгострокову стратегію, яка обов'язково включатиме пріоритети економічного зростання, відбудови інфраструктури, інтеграції внутрішньо переміщених осіб і повернення всіх біженців. Прозорість і підзвітність процесів відновлення мають стати ключовими елементами, що сприятимуть підвищенню довіри громадян. Водночас, широке залучення громадськості та експертів до розробки планів з відновлення, забезпечить необхідний суспільний консенсус. А системне використання міжнародного досвіду та підтримки, допоможе адаптувати найкращі світові практики до умов України. Створення конкретного образу майбутнього, стане не лише орієнтиром для економічного розвитку, але й сильним мотивуючим фактором для українського суспільства у складний період боротьби [77].

У цей час вже формуються основні аспекти суспільної дискусії щодо пріоритетів у процесі відновлення. Згідно з дослідженням «Формула стійкості України: ключові складові під час війни та в постконфліктний період», громадяни вважають пріоритетами для країни після війни, розвиток якісної медицини (50 %), конкурентної освіти та науки (34%), військової

промисловості (46 %), будівництва (43 %), сільського господарства (38 %), [74].

Післявоєнний розвиток України, вимагає серйозної суспільної та експертної дискусії. Оскільки, основні виклики пов'язані зі збереженням негативних явищ (характерних для довоєнного періоду), таких як корупція, а також із необхідністю модернізації та відновлення економіки. У цьому контексті, нагальною є потреба у впровадженні державної політики, яка спрямована на мінімізацію ризиків і створення чіткого бачення майбутнього. Антикорупційна стратегія має бути зосереджена не лише на боротьбі з корупцією, але й на законодавчому усуненні передумов для її виникнення. Зокрема, шляхом блокування інтеграції державного апарату та бізнесу. Завершення судової реформи, значного посилення громадського контролю та залучення країн-донорів до моніторингу використання коштів на відбудову є ключовими аспектами. Важливо також відновити електронне декларування, яке підвищить прозорість роботи всіх держслужбовців.

Підвищення якості управління потребує посилення ролі громадських рад, забезпечення прозорості інформації, завершення децентралізації, налагодження ефективної взаємодії між центром і регіонами та активного залучення громадян до процесів управління на рівні громад. Впровадження цифрових технологій у систему державного управління, сприятиме її ефективності. Протидія російському впливу залишається одним із найвищих пріоритетів. Це включає боротьбу з російською пропагандою, зближення українського інформаційного простору з європейськими стандартами, постійний діалог між владою та суспільством, а також жорсткий контроль за організаціями, які сприяють проросійським наративам чи їхньої заборони.

Збереження єдності суспільства, також передбачає заходи соціально-економічного, інформаційного та просвітницького характеру, які допоможуть уникнути потенційних конфліктів. Важливим є розв'язання питань повернення біженців, реінтеграції ветеранів і відновлення регіонів, що постраждали від війни. Консолідована політика щодо підтримки ветеранів є

критично важливою складовою. Протидія демографічній кризі передбачає впровадження відповідальної соціальної політики, створення умов для повернення громадян, забезпечення дітям біженців доступу до української освіти та стимулювання інвестицій в економіку країни. Усі ці заходи мають бути інтегровані в довгострокову «Стратегію національної безпеки», яка передбачатиме чітке планування і реалізацію коротко- та середньострокових завдань. Їх впровадження забезпечить стійкий економічний розвиток країни, її модернізацію та посилення соціальної єдності, необхідної для успішного подолання викликів війни та періоду після перемоги.

Отже, російська військова агресія створила безпрецедентні виклики для внутрішньополітичної стабільності України, зокрема у вигляді нових загроз національній безпеці. Однією з найбільших загроз залишається корупція, яка підриває державні інститути, сильно знижує ефективність обороноздатності, ускладнює міжнародну допомогу та стримує проведення реформ. Водночас корупція стає сильним інструментом дестабілізації, який використовує РФ для посилення внутрішньої напруги та дискредитації України на міжнародній арені. У час відбудови країни, ці ризики лише посиляться, через що необхідні рішучі антикорупційні заходи, зокрема прозорість управління, посилення відповідальності посадовців та реформування державного управління.

Окрім того, війна загострила інші загрози, зокрема ризики централізації влади, конфлікти між «центром» і регіонами тощо. Важливим залишається завдання збереження соціальної єдності, протидія інформаційним впливам агресора, подолання наслідків демографічної кризи та завершення процесу трансатлантичної інтеграції. Для успішного відновлення України необхідно розробити чітку стратегію відбудови, яка базуватиметься на прозорості, інклюзивності та залученні громадськості. Вона повинна враховувати сталий економічний розвиток, реінтеграцію громадян і збереження міжнародної підтримки, що є ключовою умовою в контексті реалізації трансатлантичної безпекової політики при забезпеченні національних інтересів України в умовах вступу до ЄС і НАТО.

Висновки до розділу 3

У третьому розділі, досліджено модель реалізації національних і безпекових інтересів України в умовах трансатлантичної інтеграції, що базується на принципах співпраці з ЄС і НАТО, а також США. Ці міжнародні інституції, відіграють ключову роль у забезпеченні стійкої обороноздатності України, підтримуючи її через фінансову, військову та дипломатичну допомогу. Поглиблення партнерства з НАТО і США сприяє модернізації ЗСУ, запровадженню стандартів Альянсу та посиленню стійкості держави перед воєнними загрозами. Співпраця з ЄС передбачає інтеграцію в спільний безпековий простір, зокрема в рамках політики оборони та стабільності, а підтримка США залишається критично важливою для отримання зброї, розвідданих і зміцнення міжнародної коаліції на підтримку України.

Реалізація безпекових гарантій України в умовах російсько-української війни має свої особливості. Основними завданнями є отримання міжнародної військової підтримки, захист суверенітету та забезпечення територіальної цілісності. Програма «Рамштайн» і численні військові пакети допомоги стали інструментами, які підвищили обороноздатність країни. Проте, адаптація української безпекової політики до умов «гібридної» війни та інтенсивного військового конфлікту, залишається екзистенціальним викликом. Тому, для досягнення стійкого миру та довгострокових гарантій безпеки, Україні необхідно продовжувати активну роботу над «Планом дій щодо членства в НАТО» та пошуком (дієвих) міжнародно-правових механізмів безпекових гарантій.

Загрози для [не]реалізації трансатлантичної безпекової політики країни включають як військові, так і політичні чинники. Оскільки, російська агресія торпедує її інтеграційні прагнення, застосовуючи весь спектр сил і засобів військово-інформаційного, політико-дипломатичного й економічного характеру. А також генерує політичні складнощі у формуванні консенсусу серед держав-членів НАТО щодо чіткого графіка вступу до Альянсу України.

ВИСНОВКИ

У магістерській роботі досліджено модель реалізації національних і безпекових інтересів України в умовах сучасної Трансатлантичної інтеграції. Основною метою роботи було визначення ключових чинників, механізмів і викликів, які впливають на ефективність інтеграційного процесу України в системи колективної безпеки, насамперед НАТО та ЄС, а також визначення ролі США у цьому процесі. У роботі, також проаналізовано теоретичні засади формування національних інтересів, їхню взаємодію із системою національної безпеки, а також різні практичні аспекти реалізації безпекових пріоритетів в умовах російсько-української війни.

Перший розділ акцентував нашу увагу на теоретичному осмисленні національних інтересів та їхньому взаємозв'язку з безпековою політикою. Встановлено, що національні інтереси України формуються під впливом зовнішніх і внутрішніх викликів, включаючи російську агресію, потребу в політичній стабільності, економічному розвитку та інтеграції в міжнародну спільноту. Основними національними інтересами визначено забезпечення територіальної цілісності, суверенітету, розвиток демократичних інститутів і досягнення довгострокової (економічної) стабільності. У цьому контексті, національна безпека розглядається як базовий інструмент для досягнення зазначених цілей, що зумовлює важливість посилення обороноздатності та прямої участі України в міжнародних системах безпеки.

Другий розділ досліджує практичні аспекти реалізації національних і безпекових інтересів у сучасних умовах. Особливий акцент зроблено на ролі НАТО, ЄС та США, як ключових (стратегічних) партнерів України. Встановлено, що тісна співпраця з НАТО є одним із найважливіших напрямів реалізації безпекової політики. Вона сприяє модернізації ЗСУ, впровадженню військових стандартів Альянсу та розвитку різних оборонно-розвідувальних спроможностей. ЄС, у свою чергу, підтримує Україну в питаннях політичної

стабільності, економічних реформ і інтеграції до європейського безпекового середовища загалом. Натомість, американці забезпечують критично важливу військову й технологічну номенклатуру передового озброєння, а також стало надають фінансову та дипломатичну підтримку.

У третьому розділі побудовано модель реалізації національних і безпекових інтересів України, крізь призму трансатлантичної інтеграції. Проаналізовано роль НАТО, ЄС і США у забезпеченні обороноздатності України в умовах війни. Розкрито специфіку реалізації безпекових гарантій під час війни з високим рівнем інтенсивності (включаючи ефективність програм міжнародної підтримки, таких як «Рамштайн»), а також виклики для безпекової політики України за таких складних конвенційних умов. Виявлено екзистенціальні загрози для національної безпеки держави, серед яких – військові загрози з боку РФ, ризики зменшення міжнародної підтримки, інформаційні маніпуляції та внутрішні соціально-політичні протиріччя.

Однією з ключових проблем (визначених у роботі) є необхідність значного посилення внутрішньої стійкості України. Це включає реалізацію структурних реформ, боротьбу з корупцією, підвищення рівня прозорості державного управління та зміцнення демократичних інституцій в цілому. Встановлено, що успішна реалізація трансатлантичної політики залежить від довіри міжнародних партнерів до здатності країни, забезпечувати ефективне використання отриманої Україною допомоги та виконання взятих на себе міжнародних зобов'язань.

У роботі також наголошено на важливості стратегічного планування для успішної інтеграції України до євроатлантичного/безпекового простору. Запропоновано впровадження комплексної стратегії, яка передбачатиме не лише політичну, військову та економічну адаптацію, але й значне посилення соціальної згуртованості, боротьбу з інформаційними загрозами і збереження міжнародної підтримки. Особливу увагу приділено необхідності розвитку відносин із країнами-членами НАТО і ЄС, які відіграють ключову роль у

забезпеченні безпекових гарантій для країни в умовах російсько-української війни.

На основі проведеного дослідження, сформульовано рекомендації для посилення реалізації національних і безпекових інтересів України. Серед них – активізація роботи над «Планом дій щодо членства в НАТО», розвиток стратегічних партнерств із ключовими (технологічно розвинутими) країнами ЄС, впровадження стандартів НАТО у сектор безпеки й оборони, а також посилення якості антикорупційної політики. Важливим кроком є активізація різних дипломатичних зусиль для забезпечення довгострокових безпекових гарантій, які відповідатимуть сучасним викликам.

Отже, наукове дослідження доводить, що реалізація національних і безпекових інтересів України в умовах трансатлантичної інтеграції є вкрай стратегічно важливим завданням. Воно потребує глибокої й тісної співпраці з міжнародними партнерами, реформування внутрішньої політики та адаптації до нових глобальних викликів. Результати дослідження підтверджують, що інтеграція України до євроатлантичного простору є одним із ключових чинників, що сприятиме забезпеченню довгострокової безпеки, стабільності та розвитку української держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамов, В. І., Ситник, Г. П., Смолянчук, В. Ф. та ін. (2016). *Глобальна та національна безпека* / за заг. ред. Г. П. Ситника. Київ : НАДУ, 784 с.
2. Альван А. Наукові підходи до системи понять «національна безпека»: міжнародно-правовий аспект. *Аспекти публічного управління*. 2020. № 7 (12). С. 70–77.
3. Аналіз загроз національній безпеці у сфері внутрішньої політики. Експертне опитування / авт. кол.: І. Павленко, В. Нагірний, В. Потапенко, Є. Малярєвський. *Національний інститут стратегічних досліджень*. 2023. 14 липня. URL: <https://niss.gov.ua/publikatsiyi/analitichni-dopovidi/analiz-zahrozna-tsionalniy-bezpetsi-u-sferi-vnutrishnoyi-gaNycGzNDKU>.
4. Аналітичний звіт за підсумками опитування «Війна, мир, перемога, майбутнє». Фонд «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва». 2023. 28 липня. URL: <https://dif.org.ua/article/analitichniy-zvit-zapidsumkamiopituvannya-viyna-mir-peremoga-maybutne>.
5. Андрущенко С. В. Україна в сучасному геополітичному середовищі : [монографія]. К. : Логос. 2005. 286 с.
6. Антонов В. О. Конституційно-правові засади національної безпеки України : монографія / наук. ред. Ю. С. Шемшученко. Київ : ТАЛКОМ, 2017. 576 с.
7. Бжезінський З. Велика шахівниця. Львів – Івано-Франківськ : 2020. Лілея-НВ, 236 с.
8. Білий В. І., Михальчук В. М. Основні напрями забезпечення національної безпеки держави. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 17. С. 92–98.
9. Бусленко В. В. Роль і місце України в безпековій політиці республіки Польща. *ACTA SEKURITATAE VOLYNIIENSES*. 2023. № 1. С. 5–11.

10. Ващук Р. Що було не так із західною підтримкою реформ в Україні. Teksty.org.ua. 2020. 19 листопада. URL: <https://texty.org.ua/articles/102336/shobulo-ne-tak-z-zahidnoyu-pidtrymkoyu-reform-v-ukrayini-i-chomu-ce-zakinchyloszelenskym-lekciya-kolyshnoho-posla-kanady-romana-vashuka/?fbclid>.
11. Воронянський О. В. «Національні інтереси» як категорія політичної науки. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. Серія : Філософія, філософія права, політологія, соціологія. 2011. №. 10. С. 131–136.
12. Воснович О. С. Зовнішній вимір безпекової політики України. *Грані*. 2015. № 10 (126). С. 69–73.
13. Вятр Е. Теория национальных интересов в науке и политике. *Социология*. 2015. С. 15–28. URL: <https://elib.bsu.by/bitstream/123456789/151988/1/15-28.pdf> (дата звернення: 15.10.2024).
14. Глазов О. В. Національна безпека: сутність, ознаки, концепція та геополітичні чинники. *Наукові праці Чорноморського державного університету ім. Петра Могили*. Серія «Політологія». 2011. Т. 155. Вип. 143. С. 42–46.
15. Глущенко О. О. Функція забезпечення безпеки держави в умовах воєнного стану. *Часопис Київського університету права*. 2023. № 1. С. 53–56.
16. Гончаренко Г. А. Система суб'єктів державного контролю над сектором безпеки: поняття та основні види. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 3. С. 209–213.
17. Гончаренко О. М., Лисицин Е. М., Вагапов В. Б. Поняття національної безпеки в контексті національних інтересів України. *Наука і оборона*. 2002. № 1. С. 18–24.
18. Горбулін В. П., Качинський А. Б. Стратегія національної безпеки України в аксіологічному вимірі: від «суспільства ризику» до громадянського суспільства. *Стратегічна панорама*. 2005. № 2. С. 13–26.

19. Горулько В. В. Роль і місце інформаційної безпеки в загальній системі національної безпеки держави. *Вісник Харківського національного В. Н. Каразіна. Серія «Право»*. 2022. Вип. 34. С. 103–108.
20. Державна політика забезпечення національної безпеки України: основні напрямки та особливості здійснення : монографія / Криштанович М. Ф., Пушак Я. Я., Флейчук М. І., Франчук В. І. Львів : Сполом, 2020. 418 с.
21. Екологічна безпека та економіка : монографія / М. І. Сокур, В. М. Шмандій, Є. К. Бабець та ін. Кременчук, ПП Щербатих О. В., 2020. 240 с.
22. Закон України «Про основи національної безпеки України». URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=964>.
23. Заповідник «Києво-Печерська лавра» розриває договір оренди з УПЦ (МП). РадіоСвобода. 2023.10березня. URL:<https://www.radiosvoboda.org/a/news-lavra-rozryvaje-dohovir-z-upsc-mp/32312410.html>.
24. Кириченко В. Національні інтереси (формування). Мала енциклопедія етнодержавознавства. *НАН України. Інст держави і права ім. В. М. Корецького*; Редкол.: Ю. І. Римаренко (відп. ред.) та ін. К. : Довіра: Генеза. 1996. С. 118–119.
25. Клименко А. Довіра до держави: як захистити національні інтереси заради майбутнього України. *Теоретичні та прикладні питання державотворення*. 2023. № 29. С. 205–207.
26. Ковальський В., Манчинський О., Пронкін Є. Національні інтереси (два аспекти – внутрішній і зовнішній). *Мала енциклопедія етнодержавознавства. НАН України*. Інститут держави та права ім. В. М. Корецького; Редкол.: Ю. І. Римаренко (відп. ред.) та ін. К. : Довіра: Генеза. 1996. С. 116–117.
27. Кондрат А. Які фейки поширювала Росія про Україну впродовж війни? Свідомі. 2023. 17 лютого. URL: <https://svidomi.in.ua/page/yaki-feikyroshyriuvala-rosiia-pro-ukrainu-vprodovzh-viiny>.

28. Конституційно-правові засади національної безпеки України : монографія / В. О. Антонов; наук. ред. Ю. С. Шемшученко. Київ : ТАЛКОМ, 2017. 576 с.
29. Копанчук В. О. Нормативно-правове забезпечення державної політики національної безпеки та громадського порядку України. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2017. № 12. URL: <http://www.du.pauka.com.ua/?op=1&z=1610> (дата звернення: 14.04.2024).
30. Крикун В. В. Правові засади захисту національних інтересів як основа забезпечення національної безпеки держави. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2023. № 16. URL : http://apnl.dnu.in.ua/1_2023/1_2023.pdf#page=16 (дата звернення: 14.11.2024).
31. Крок на шляху до НАТО та ЄС: чому Захід так чекає від України нового закону про СБУ. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles>. (дата звернення: 10.10.2024).
32. Левицька М. Б. Теоретико-правові аспекти забезпечення національної безпеки органами внутрішніх справ України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01; НАН України. Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. К., 2002. 17 с.
33. Ліпкан В. А. Національна безпека України: нормативно-правові аспекти забезпечення. Київ : Текст, 2003. 180 с.
34. Ліпкан В. А. Теорія національної безпеки: підручник. К. : КНТ, 2009. 576 с.
35. Мельниченко Б. Б. Організаційно-правові засади функціонування системи забезпечення національної безпеки. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 12. С. 301–304.
36. Мельниченко Б., Фігель Н. Основні підходи до розуміння поняття «національна безпека». *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2021. № 2 (30). С. 68–72.

37. Михайлишина Д. Що стимулюватиме українських біженців повернутися додому. *Економічна правда*. 2023. 20 березня. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2023/03/20/698183>. (дата звернення: 13.11.2024).
38. Міністерство внутрішніх справ України «Про євроатлантичну інтеграцію». URL: <https://mvs.gov.ua/ministry/projekti-mvs/jevroatlanticna-integraciya-ukrayini/pro-jevroatlanticnu-integraciyu-1> (дата звернення: 11.11.2024).
39. Москальова Н. П. Концепції національного інтересу в науковій літературі. *Вісник Донецького національного університету*. Серія : Політичні науки. 2016. № 1. С. 29–32.
40. Мотайло О. В. Система національної безпеки держави. *Публічне управління і адміністрування в Україні*. 2020. Вип. 16. С. 171–174.
41. Наконечна І. В. Гарантії забезпечення національної безпеки України в умовах євроінтеграції: аспект ідентифікації сутності. *Київський часопис права*. 2023. № 1. С. 391–396. URL: <https://doi.org/10.32782/klj/2023>. (дата звернення: 12.11.2024).
42. Національна безпека: світоглядні та теоретико-методологічні засади : монографія / за заг. ред. О. П. Дзьобаня. Харків : Право, 2021. 776 с.
43. Павленко В. П. Національні інтереси та загрози державній безпеці держави. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. Серія економічна. Серія юридична. 2022. Вип. 34. С. 84–92.
44. Павлютін Ю. М. Система національної безпеки: політико-правовий аналіз. *Чесць і закон*. 2020. № 3. С. 84–90. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chiz_2020_3_14 (дата звернення: 12.11.2024).
45. Панченко О. Інформаційна складова національної безпеки. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. 2019. Вип. 3. URL: https://ktpu.kpi.ua/wp-content/uploads/2016/02/st-14_AA_Osoblivosti-rozuminnya-IB_VI.pdf (дата звернення: 15.04.2024).
46. Пархоменко-Куцевіл О. Проблеми забезпечення національної безпеки в умовах воєнного часу. *Науковий вісник Вінницької академії*

безперервної освіти. Серія «Екологія. Публічне управління та адміністрування». Одеса: Видавн. дім «Гельветика», 2023. № 3. С. 143–150.

47. Пархоменко-Куцевіл О. Теоретичні засади формування та розвитку воєнної безпеки України. *Літопис Волині*. 2023. № 28. С. 367–371.

48. Пірцхалава Л. Г., Хорошко В. О., Хохлачова Ю. Є., Шелест М. Є. Інформаційно-аналітичне забезпечення безпеки: монографія. Київ : ФЛП Ямчинський А. В. 2021. 470 с.

49. Подорожна Т. С. Забезпечення інформаційної безпеки України в умовах сучасних викликів та загроз з боку РФ. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 6. С. 491–497.

50. Потіп М., Терханов Ф. Концептуальні засади формування імперативу національних інтересів: особливості забезпечення правопорядку і публічної безпеки. *Право та державне управління*. 2023. С. 508–513.

51. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24 лютого 2022 року. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>. (дата звернення: 11.11.2024).

52. Про національну безпеку України. Закон України від 21 червня 2018 року №2469-VII. URL: [https:// zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text) (дата звернення: 13.11.2024).

53. Про основи національного спротиву: Закон України від 16.07.2021 № 1702-IX. Законодавство України: офіц. портал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-20?lang=uk#Text> (дата звернення: 10.11.2024).

54. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України»: Указ Президента України від 14.09.2020 № 392/2020. Офіц. Інтернет представництво Президента України. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037> (дата звернення: 16.10.2024).

55. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 травня 2021 р. «Про Стратегію кібербезпеки України»: Указ Президента

України від 6 серпня 2021 р. № 447/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/447/2021#n7> (дата звернення: 15.10.2024).

56. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України»: Указ Президента України від 14.09.2020 № 392/2020. Президент України В. Зеленський: офіц. інтернет-представництво. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037> (дата звернення: 12.11.2024).

57. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 20 серпня 2021 року «Про запровадження національної системи стійкості»: Указ Президента України від 27.09.2021 № 479/2021. Законодавство України: офіц. портал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/479/2021#Text> (дата звернення: 12.11.2024).

58. Про схвалення Стратегії енергетичної безпеки: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 04.08.2021 № 907-р. Законодавство України: офіц. портал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/907-2021-%D1%80#Text> (дата звернення: 10.11.2024).

59. Пухкал О. Г. Національні інтереси України як рушійна сила суспільного розвитку. *Економіка та держава*. 2012. № 8. С. 99–101. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/8_2012/31.pdf (дата звернення: 14.11.2024).

60. Резнікова О. О. Національна стійкість в умовах мінливого безпекового середовища: монографія. 2022. Київ : НІСД, 456 с.

61. Резнікова О. О., Войтовський К. Є., Лепіхов А. В. Національні системи оцінювання ризиків і загроз: кращі світові практики, нові можливості для України: аналіт. Доповідь / за заг. ред. О. О. Резнікової. Київ: 2022. НІСД, 84 с.

62. Риковська М. Національна безпека в контексті національних інтересів України. 2023. URL: https://repo.btu.kharkov.ua/bitstream/123456789/46865/1/Zbirka_Aktualni_pytannya_suchasnoho_sotsiohumanitarnoho_znannya_2023_198-200.pdf (дата звернення: 14.04.2024).

63. Семенченко А. І. Механізм стратегічного управління забезпеченням національної безпеки у кризових та надзвичайних ситуаціях: *Стратегічні пріоритети*. 2017. № 1 (2). С. 200–207.
64. Сидоренко О. П. Правове забезпечення: до питання інтерпретації поняття *legalprovision: interpretationoftheconcept*. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2018. № 1. С. 39–46.
65. Ситник Г. П., Орел М. Г. Національна безпека в контексті європейської інтеграції України : підручник / за ред. Г. П. Ситника. Київ : Міжрегіональна Академія управління персоналом, 2021. 372 с.
66. Ситник Г. П. Державне управління національної безпеки (теорія і практика). К. : НАДУ. 2004. 408 с.
67. Ситник Г. П. Державне управління у сфері національної безпеки (концептуальні та організаційно-правові засади): Підручник. К. : НАДУ, 2011. 730 с.
68. Скорук О. В. Основи національної безпеки: конспект лекцій / укладач О. В. Скорук. Луцьк : ПП «Поліграфія», 2018. 131 с.
69. Стратегія національної безпеки України: Указ Президента України від 14.09.2020 № 392/2020. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037> (дата звернення: 14.04.2024).
70. Ткаля О. В. Національні інтереси та цінності як основа існування і розвитку національної держави. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 4. С. 58–61. URL: http://lsei.org.ua/4_2022/12.pdf (дата звернення: 14.04.2024).
71. У Пентагоні назвали сайти, які створили росіяни для збору даних про військових ЗСУ. Українська правда. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2023/09/1/7417986>. (дата звернення: 16.10.2024).
72. Україна-НАТО. URL: <https://ukraine-nato.mfa.gov.ua/pro-nato/nato-yak-organizaciya-kolektivnoyi-bezpeki> (дата звернення: 16.10.2024).
73. Федченко О. Аналіз факторів та сучасних загроз інформаційній безпеці держави у контексті забезпечення національної безпеки України.

Journal of Scientific Papers «Social Development and Security». 2022. Vol. 12, №. 3. С. 128–134.

74. Формула стійкості України: основні складові під час війни та у поствоєнний період (6–11 червня 2023 р.). Соціологічна група «Рейтинг». 2023. 27 червня. URL: https://ratinggroup.ua/research/ukraine/ukraine_s_resilience_formula_the_essential_components_during_war_and_post-war_6_11_june_2023. Html (дата звернення: 16.10.2024).

75. Харун О. А., Рожок Т. В. Національні інтереси в забезпеченні національної безпеки України. *Економіка і суспільство*. 2017. № 13. С. 135–138. URL: <https://economyandsociety.in.ua/journals/ukr/22.pdf> (дата звернення: 11.11.2024).

76. Шипілова Л. М. Стратегічне планування у сфері національної безпеки: курс лекцій. К : ВПЦ «Київський університет». 2023. 143 с.

77. Як відбудувати Україну – соціологічне опитування громадян та представників бізнесу. Transparency International Ukraine. 2023. URL: <https://tiukraine.org/research/yak-vidbudovuvaty-ukrayinu-sotsiologichne-opytuvannyagromadyan-ta-predstavnykiv-biznesu> (дата звернення: 16.10.2024).

78. Brown H. Thinking About National Security. Defense and Foreign Policy in a Dangerous World. Colorado, 1983. №. 4. 146 p.

79. Chandler D. Resilience and human security: The post-interventionist paradigm. *Security Dialogue*, 43 (3). 2012. PP. 213–229.

80. Freedman L. Self-assessment: setting expectations on the Russo-Ukraine War. *Comment is Freed*, 28 December 2023 URL: <https://samf.substack.com/p/self-assessment-setting-expectations> (дата звернення: 18.10.2024).

81. Habron G. Role of Adaptive Management for Watershed Councils. *Environmental Management*, 31 (1). 2003. PP. 29–41.

82. Hansen F. and Oleshchuk V. Conformance Checking of RBAC Policy and its Implementation, The First Information Security Practice and Experience Conference, ISPEC 2005, Singapore, LNCS, Volume 3439. PP. 144–155.

83. Heisbourg F. How to End a War: Some Historical Lessons for Ukraine. *Survival*, August–September 2023. PP. 1–18.

84. Luzin P. The Russian Military's Inflation Paradox. *Eurasia Daily Monitor*, Volume 20, Issue 187, 7 December 2023. URL: <https://jamestown.org/program/the-russian-militarys-inflation-paradox/> (дата звернення: 18.10.2024).

85. Röpke J. Scholz and Biden's strategy revealed New secret plan for Ukraine. *Bild*, 25 November 2023. [in German]. URL: <https://icds.ee/en/the-moment-of-trut> (дата звернення: 17.10.2024).

86. Sullivan J. The Sources of American Power: A Foreign Policy for a Changed World. November/December 2023. *Published on October 24, 2023*. URL: <https://www.foreignaffairs.com/united-states/sources-american-power-biden-jake-sullivan> (дата звернення: 17.10.2024).

87. Trager F., Simone F. An introduction to the Study of National Security. National Security and American Society: Theory, Process and Policy / ed. by Trager F., Kronenberg P. Lawrence : University of Kansas Press, 1973. P. 34–56.

88. U. S. National Security: A Framework for Analysis / Ed. By Kauffman, J. McKittrick, T. Leney. Lexington (Mass), 1985. PP. 367–147.